

Rapport 2013:10

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Analys av utvecklingstendenser i Stockholmsregionen

Strukturfonderna 2014–2020

Rapport 2013:10

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Analys av utvecklingstendenser i Stockholmsregionen

Strukturfonderna 2014–2020

Foto omslag: Christina Fagergren
Projektledare Länsstyrelsen: Jonas Örtquist

Utgivningsår: 2013
ISBN: 978-91-7281-554-4

För mer information kontakta:
avdelningen för tillväxt
Länsstyrelsen i Stockholms län
Telefon: 08-785 40 00

Besök också vår webbplats: www.lansstyrelsen.se/stockholm

Gemensam analys för strukturfonderna 2014–2020

Länsstyrelsen fick den 31 januari 2013 i uppdrag att utarbeta förslag till operativt program för Europeiska Regionala Utvecklingsfonden samt underlag till Europeiska Socialfonden i Sverige 2014–2020. Programmen ska utgå från en analys (i regeringsuppdraget benämnt *socioekonomisk analys*) för respektive fond.

Föreliggande rapport är således Stockholmsregionens analys av förutsättningar och behov inom regionens prioriterade områden i tillväxtarbetet. Analysen – som tar avstamp i EU:s tillväxtstrategi Europa 2020, RUFSS 2010 och Stockholmsregionens prioriteringar – belyser utvecklingstendenser i ett internationellt perspektiv och ska ligga till grund för inriktning i strukturfondsprogrammen 2014–2020.

Det är en *gemensam* analys för både Regional- och Socialfonden. Anledningarna till detta är flera. För det första fordras ett holistiskt angreppssätt för att möta Stockholmsregionens utmaningar. Satsningar på exempelvis forskning, innovation och företagens konkurrenskraft samt energi och klimat behöver kompletteras med ett tydligt kompetensförsörjningsperspektiv. Att se fonderna som lika viktiga delar av tillväxtarbetet är således både naturligt och nödvändigt. För det andra finns ett viktigt värde i den fonsamverkan som fordras för ett effektivt genomförande av strukturfonderna i nästa programperiod och där fonderna tillsammans kan ge större strukturella effekter i regionen. Det är också en anledning till att strukturfonds-förberedelser och programframtagande genomförs av Länsstyrelsen och en gemensam regional programmeringsgrupp för båda fonderna. Denna operativa grupp utgörs av Länsstyrelsen, Landstinget, Kommunförbundet, Stockholms stad, Strukturfondspartnerskapets sekretariat, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Företagarna i Stockholms län, Coompanion samt programkontoren för de förvaltande myndigheterna ESF-rådet och Tillväxtverket.

Denna analys är framtagen i samarbete mellan Länsstyrelsen i Stockholm och PwC Sverige. Projektledare för arbetet är Jonas Örtquist på Länsstyrelsens tillväxt-avdelning, som också skrivit rapporten tillsammans med Jenny Hollstrand och Sofia Regnell på PwC.

Stockholm i maj 2013

Mats Hedenström
Tillväxtdirektör

Innehållsförteckning

Sammanfattande utvecklingstendenser	7
Inledning	10
Syfte	10
Metod.....	10
Utgångspunkt – Europa 2020.....	11
Huvudstadsregionens viktiga roll.....	14
Arbetsmarknad och kompetensförsörjning	16
Utbildning.....	16
Sysselsättning och arbetslöshet.....	19
Entreprenörskap och företagande.....	24
Sammanfattning	26
Innovationskraft	28
Samverkan i det regionala innovationssystemet.....	29
FoU-investeringar och kunskapsuppbyggnad.....	30
Riskkapital	31
Sammanfattning	32
Infrastruktur	33
Investeringar i infrastruktur.....	33
Vattenförsörjning och avloppsstruktur.....	34
Internationell tillgänglighet.....	35
Effektivitet i transportsystemet	36
Sammanfattning	37
Bostäder	39
Nybyggnation.....	39
Bostadsbestånd.....	41
Investeringar i bostäder i ett europeiskt perspektiv.....	42
Fastighetspriser	43
Studentbostäder	43
Sammanfattning	44
Energi och klimat	45
Energieffektivisering	46
Växthusgaser.....	47
Utsläpp luftföroreningar	48
Företagande inom miljösektorn	49
Sammanfattning	49
Referenser	51

Sammanfattande utvecklingstendenser

I det följande ges en övergripande sammanfattning av utvecklingstendenser för Stockholmsregionens prioriterade områden i det regionala tillväxtarbetet. Inledningsvis beskrivs varje område utifrån Stockholmsregionens position i ett internationellt perspektiv. Därefter följer ett urval av de utmaningar som regionen står inför inom området med bäring på strukturfondernas inriktning.

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

Stockholmsregionen ligger relativt bra till i ett europeiskt perspektiv vad gäller högre utbildning och andel sysselsatta. Stockholmsregionen har en hög andel av befolkningen med eftergymnasial utbildning i jämförelse med andra storstadsregioner i Europa. Flera av Stockholmsregionens universitet finns representerade på rankinglistor över världens bästa lärosäten. Andelen sysselsatta är högre i Stockholmsregionen än flera jämförbara europeiska storstadsregioner.

Det finns emellertid områden där Stockholmsregionen presenterar sämre vid europeiska jämförelser. Företagandet är förhållandevis lågt i Stockholmsregionen i ett europeiskt perspektiv. Andra exempel är svaga resultat i grund- och gymnasieskolan, den bristande integrationen av utrikes födda och ungdomsarbetslösheten som är högre i Sverige och Stockholmsregionen än i många europeiska länder. Bland ungdomarna är det både de arbetsökande och de som varken studerar eller arbetar som är i behov av insatser. Vad gäller utrikes födda skiljer det sig både beroende på födelseland men också beroende på kön där det tar längre tid för utrikes födda kvinnor att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden än för män. Andra sårbara grupper som möter svårigheter på arbetsmarknaden är långtidssjukskrivna och funktionsnedsatta.

En annan utmaning handlar också om att skapa nya arbetstillfällen, det vill säga öka företagandet och entreprenörskapet. Inom detta område råder även skillnader mellan könen, där män i högre grad tar del av det företagsfrämjande systemet och startar fler företag än kvinnor.

Innovationskraft

Stockholmsregionen är en innovativ region, både i ett nationellt och internationellt perspektiv och hamnar i toppen i internationella rankingar som mäter innovationsförmåga. Stockholmsregionen har en stark internationell position framför allt gällande förmåga till kunskapsuppbyggnad. En under lång tid ackumulerad kunskapsstock, ett stort inflöde av kreativa människor och stora FoU-investeringar har bidragit till detta. Investeringarna i FoU har emellertid minskat under senare år.

Graden av samverkan inom FoU mellan företag och akademi är också relativt svag i regionen i ett europeiskt perspektiv.

Stockholmsregionen har ett kunskapsintensivt näringsliv med starka spetsmiljöer inom bland annat Life Science, IKT och Miljöteknik, viktiga noder i den globala ekonomin. Regionen har även ett relativt högt antal patentansökningar i ett europeiskt perspektiv. Här finns emellertid en sårbarhet då en betydande del av patenten kommer från stora företag. Bruttoregionalprodukten har försvagats jämfört med andra konkurrerande regioner inom EU och Stockholmsregionen är svag vad gäller förmåga att attrahera riskkapital. Framförallt saknas såddkapital i tidiga skeden.

En central utmaning handlar om att öka innovationskraften i de små- och medelstora företagen. I detta avseende blir det viktigt att stimulera de mindre företagens innovationsförmåga som kan generera nya patent och på det viset minska beroendet av storföretagen. Analysen visar att graden av samverkan mellan akademi och företag är förhållandevis svag i regionen. Att stärka denna samverkan är viktigt för att öka regionens innovationskraft. Exempelvis blir utvecklingen av miljöteknik och miljöteknikföretag allt viktigare framöver för att möta de utmaningar regionen står inför på miljöområdet.

Infrastruktur

Mot bakgrund av de senaste årens starka befolkningsutveckling lider nuvarande infrastruktursystem (transporter, vatten och avlopp) av eftersatt underhåll och kapacitetsbrist. I ett internationellt perspektiv är investeringarna i infrastruktur i Sverige och Stockholmsregionen låga. Exempelvis hamnar Sverige på sista plats bland jämförda europeiska länder vad gäller totala utgifter för drift, underhåll och reinvesteringar i järnvägsinfrastruktur.

Vad gäller tillgängligheten via flyg ligger Stockholmsregionen relativt bra till i jämförelse med de nordiska huvudstäderna. I ett bredare europeiskt perspektiv framstår tillgängligheten som svagare.

Infrastrukturinvesteringar kräver ofta stora resurser. I analysen framkommer att trimningsåtgärder i systemet är särskilt kostnadseffektiva, det vill säga mindre investeringar och stöd att effektivisera transport- och reseefterfrågan. Denna typ av mindre åtgärder har visat sig vara effektiva och viktiga komplement till de större kapacitetshöjande åtgärderna.

En stor utmaning som regionen står inför är att minska trängseln och utsläpp av luftföroreningar samtidigt som befolkningen växer. För att möta denna utmaning krävs inte bara investeringar i transportinfrastruktur, det krävs också förändringar i befolkningens resvanor. Analysen visar bland annat att kvinnor i högre utsträckning än män använder sig av kollektivtrafiken. Genom mobility management-åtgärder kan kvinnor och mäns resvanor påverkas innan resan har startat, exempelvis insatser för att öka användningen av kollektivtrafik istället för bil.

Bostäder

En förutsättning för Stockholmsregionens framtida tillväxt är att regionen är tillgänglig. Stockholmsregionen står inför stora utmaningar vad gäller bostadsförsörjning. I jämförelse med de nordiska huvudstäderna har Stockholmsregionen en relativt låg nybyggnation. Vidare är hushållens utgifter för boendet som andel av samtliga hushållsutgifter höga i ett europeiskt perspektiv. I jämförelse med andra storstadsregioner och länder ligger de offentliga investeringarna i bostäder som andel av BNP mycket lågt i Sverige.

Bostadssegregationen har stor betydelse för regionens tillväxt då den leder till att kvinnors och mäns fulla potential inte tillvaratas. Analysen visar exempelvis att mindre kapitalstarka grupper som exempelvis ungdomar och nyanlända har särskilt svårt att komma in på bostadsmarknaden. Om kunskapsregionen Stockholm ska kunna fortsätta växa måste beståndet av studentbostäder täcka behovet hos studenter och forskare som efterfrågar bostad. För att möta utmaningen om bostadsförsörjning krävs ett helhetsperspektiv på hållbar stadsutveckling där exempelvis energieffektivisering, sociala dimensioner och infrastruktur samplaneras. Detta ställer höga krav på utökad samverkan mellan lokala och regionala aktörer i syfte att skapa innovativa lösningar.

Energi och klimat

I Stockholmsregionen står transporter, bebyggelsens uppvärmningsbehov samt tjänstesektorns elanvändning för kontorsdrift och belysning för den största energianvändningen. Analysen visar att energianvändningen ökar i takt med befolkningsutvecklingen.

I en internationell jämförelse ligger Stockholmsregionen relativt bra till vad gäller utsläpp av växthusgaser. Utsläppen av växthusgaser från energianvändning är betydligt lägre än för jämförbara storstadsregioner i Europa. Stockholmsregionen ligger också relativt bra till vad gäller utsläpp av partikelhalter.

En stor utmaning som regionen står inför är att renovera och energieffektivisera de bostäder som framförallt återfinns i de så kallade miljonprogramsområdena. Här bedöms stora energivinster kunna göras. I flera områden i länet måste segregationsproblematik och kulturmiljöfrågor hanteras samordnat vid ombyggnad av befintlig bebyggelse. I detta avseende ställs höga krav på ett aktivt samspel mellan de privata och offentliga aktörerna i länet. Det finns en stor kunskap inom området bland annat med koppling till politik, forskning och utbildning. En utmaning är att dra nytta av denna kunskap och omvandla den till praktiska lösningar.

Inledning

Syfte

Länsstyrelsen utarbetar i bred samverkan med andra aktörer i regionen förslag till program för Europeiska Regionala Utvecklingsfonden i länet samt underlag till nationellt program och kommande regional plan för Europeiska Socialfonden för åren 2014–2020. Ambitionen är att åstadkomma största möjliga samordning av de olika fondernas resurser och regional medfinansiering samt en ännu bättre fokusering av strukturfondsmedlen, i syfte att åstadkomma märkbara och strukturella resultat i nästa programperiod.

Föreliggande analys syftar till att skapa ett nödvändigt analysunderlag som grund för prioriteringar och inriktning av strukturfondsprogrammen i länet. Underlaget beskriver utvecklingen i regionen under nuvarande programperiod inom Stockholmsregionens fem prioriterade områden i det regionala tillväxtarbetet.

Metod

Analysen har genomförts i form av en skrivbordsstudie där befintliga kunskapsunderlag, rapporter och statistik har använts. Vid sidan av rapportförfattarna har sakkunniga på Länsstyrelsen från respektive område inklusive jämställdhet, bistått i arbetet. För de fem tillväxtprioriteringarna har relevanta områden för analys identifierats. Analysen gör inte anspråk på att till fullo beskriva utvecklingen inom respektive tillväxtområde utan belyser utvecklingen för särskilt intressanta variabler. Utvecklingen har analyserats dels på regional (och ibland kommunal) nivå dels på nationell nivå och dels i relation till EU-nivå.

Läsanvisning

Analysen inleds med en genomgång av de beslutade strategier och prioriteringar som Stockholmsregionen arbetar utifrån för att stärka i det regionala tillväxtarbetet, från EU-nivå till regional nivå. Därefter följer en genomgång av utvecklingen inom de fem områdena. Respektive område avslutas med en visualisering av utvecklingen under perioden i en av Länsstyrelsen tidigare framtagna, fyrfältsmodell. I modellen beskriver X-axeln utvecklingstendensen (förstärkning eller försvagning) inom området under perioden 2007–2013 medan Y-axeln beskriver positionen (stark eller svag) i relation till EU/internationell nivå. De bedömningar som är gjorda i fyrfältsdiagrammen baseras på befintliga kunskapsunderlag och statistik och är i slutändan subjektiva. Denna värdering är gjord av PwC Sverige och således en extern bedömning. Diagrammen är inte en exakt vetenskap utan tänkta att visa övergripande utvecklingstendenser.

Utgångspunkt – Europa 2020

I det följande ges en bakgrundsbeskrivning till de fem prioriterade områdena som analysen utgår ifrån. Europa 2020 är EU:s tillväxtstrategi fram till år 2020. Strategin syftar till att klara av den ekonomiska krisen, råda bot på bristerna i vår tillväxtmodell samt skapa förutsättningar för en smartare, hållbarare och mer inkluderande tillväxt. I syfte att kunna mäta utvecklingen finns fem överordnande mål för hela EU. De områden målen omfattar är:

- Sysselsättning
- Utbildning
- Forskning och innovation
- Delaktighet och fattigdomsminskning
- Klimat och energi

I strategin ingår också så kallade huvudinitiativ som syftar till att EU och medlemsländerna ska förstärka varandras insatser inom de områden som har störst betydelse för att nå målen i EU 2020, exempelvis innovation, den digitala ekonomin, sysselsättning, ungdomsfrågor, näringsliv, fattigdom och resurseffektivitet.¹

Enligt EU-kommissionen presterar Sverige i allmänhet väl i förhållande till Europa 2020-strategin.² Vad gäller exempelvis andel av BNP som investeras i *FoU* ligger Sverige något lägre än de nationella målen, 3,4 procent i utfall år 2011 i relation till nationellt mål 2020 på 4 procent. Sverige ligger emellertid bra till – både i förhållande till EU 2020 – målet (3 procent) och EU:s genomsnittliga prestation (2 procent).

Vad gäller *sysselsättning* presterar Sverige i nivå med det nationella målet (80 procent) och fem procentenheter högre än målet i EU 2020 (75 procent). Gällande målet om andel ungdomar (18–24 år) med *låg utbildningsnivå* hamnar Sverige lägre (6,7 procent) än det nationella målet år 2020 (9,9 procent) och EU 2020-målet (10 procent). Snitt i EU är 13,5 procent. Sett till andelen 30–34-åringar med *eftergymnasial utbildning* faller Sverige väl ut i relation till de nationella målen 2020 och EU 2020-målen. Andelen uppgår till 47 procent på riksnivå, det nationella och EU 2020-målet ligger på 40 procent och snittet på EU-nivå är på 34,6. Ett annat utbildningsmål i EU är att minska antalet *elever som i förtid avbryter sin skolgång* till mindre än 10 procent. 2011 var genomsnittet i EU 14 procent och i Sverige 10 procent. Sveriges nationella mål för *social delaktighet* handlar om att minska andelen (20–64 år) som är utanför arbetskraften (långtidsarbetslösa eller långtidssjukskrivna) till väl under 14 procent 2020. År 2011 uppgick denna andel till 13 procent i Sverige, en minskning med en procentenhet jämfört med föregående år.

Beträffande målen om *energieffektivitet* presterar Sverige bättre än EU 2020-målen och de nationella målen. Av den energi som förbrukas nationellt har Sverige en hög andel förnyelsebar energi, 47,9 procent år 2011. Detta beror främst på den stora andelen vattenkraft. Sverige når inte riktigt upp till det nationella målet på 49

procent, däremot överträffar Sverige EU 2020-målen på 20 procent. Vad gäller utsläpp av växthusgaser har Sverige en bit kvar innan de nationella och EU 2020-målen nås.³

Även om Sverige presterar förhållandevis väl inom flera områden pekar Kommissionen på ett antal utmaningar som de anser att Sverige behöver möta:

- Arbetslösheten bland ungdomar och andra utsatta grupper.
- Svårigheter att kommersialisera forskning.
- Att svenska företag investerar allt mindre i forskning och utveckling.⁴

Partnerskapsöverenskommelsen och de tematiska målen i EU 2020

Varje medlemsland omvandlar målen till nationella mål. För närvarande utarbetas en Partnerskapsöverenskommelse av regeringen – en strategi som ska ersätta den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007 – 2013 som grund för Regional- och Socialfonden, havs- och fiskerifonden samt fonden för landsbygdsutveckling. Partnerskapsöverenskommelsen ska liksom fonderna, med olika fokus, förhålla sig till de elva tematiska målen i EU 2020:

1. Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation
2. Öka tillgången till, användningen av och kvaliteten på informations- och kommunikationsteknik
3. Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag
4. Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi inom alla sektorer
5. Främja anpassning, riskförebyggande och riskhantering i samband med klimatförändringar
6. Skydda miljön som främja en hållbar användning av resurser
7. Främja hållbara transporter och få bort flaskhalsar i viktig nätinfrastruktur
8. Främja sysselsättning och arbetskraftens rörlighet
9. Främja social inkludering och bekämpa fattigdom
10. Investera i utbildning, färdigheter och livslångt lärande
11. Förbättra den institutionella kapaciteten och effektiviteten hos den offentliga förvaltningen

I Sverige ska mål 1–4 prioriteras inom Regionalfonden medan mål 8–10 är aktuella för Socialfonden.

Stockholmsregionens vision: Europas mest attraktiva storstadsregion

Den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län, RUFSS 2010, visar regionens samlade vilja och hur de utmaningar som regionen står inför ska mötas. I planen har sex långsiktiga utmaningar för Stockholmsregionen identifierats:

- Att möjliggöra befolkningstillväxt och samtidigt förbättra regionens miljö och invånarnas hälsa
- Att vara en liten storstadsregion och samtidigt internationellt ledande
- Att öka tryggheten i regionen samtidigt som omvärlden upplevs som mer osäker
- Att minska klimatpåverkan och samtidigt utveckla en tillgänglighet som möjliggör ekonomisk tillväxt
- Att åtgärda kapacitetsbrister samtidigt som behoven fortsätter att växa
- Att öppna regionen och samtidigt minska utanförskapet

RUFSS 2010 innehåller sex strategier:

1. Öka uthållig kapacitet och kvalitet inom utbildningen, transporterna och bostadssektorn
2. Utveckla idéer och förnyelseförmåga
3. Säkra värden för framtida behov
4. Vidareutveckla en flerkärning och tät region
5. Stärk sammanhållningen
6. Frigör livschanser

Stockholms läns prioriteringar i tillväxtarbetet

Under hösten 2011 utarbetades prioriteringar i det regionala tillväxtarbetet som ett led i förberedelser inför programperioden för strukturfonderna 2014–2020.

Utmaningarna i RUFSS 2010 utgjorde grunden för dessa prioriteringar. I Stockholm lyftes storstadsfrågorna fram som viktiga. Dessa bör ha en tydlig och prioriterad roll i det regionala tillväxtarbetet och i den framtida sammanhållningspolitiken. För att stärka Stockholmsregionens konkurrenskraft har fem områden identifierats som särskilt viktiga. Det är också dessa områden som föreliggande analys tar sin utgångspunkt i.

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

Inom området lyfts särskilt betydelsen av att stimulera entreprenörskapet och befintliga företag, öka sysselsättningen genom att ta tillvara kompetensen samt kompetensförsörjning och matchningen mellan utbildningssystem och arbetsmarknad.

Innovationskraft

I Stockholmsregionen fordras särskilt satsningar på forsknings- och innovationsinfrastruktur, affärsutveckling och riskkapital samt innovationsupphandling. Innovationskraft har genom antagandet av den regionala innovationsstrategin ytterligare två områden i fokus: tvärvetenskap och global attraktivitet.

Infrastruktur

Inom detta område är det viktigt att skapa tillförlitlighet i transportsystemet genom satsningar och underhåll inom bland annat transportinfrastrukturen, vatten och avlopp samt öka effektiviteten genom ökad samordning mellan de olika delarna i transportsystemet.

Bostäder

Det handlar om att öka bostadsbyggandet, att regionen behöver ett varierat bostadsbestånd för att möjliggöra en väl fungerande bostadsmarknad för alla grupper i samhället samt att det befintliga beståndet behöver effektiviseras i form av energi-effektivisering och yteffektivitet.

Energi och klimat

Området syftar särskilt till att stimulera innovativa miljöer för strategisk utveckling och kommersialisering av miljöteknik, effektivisera energianvändningen samt att säkra Mälaren som dricksvattentäkt, transportled, naturmiljö och landskapselement.⁵

Huvudstadsregionens viktiga roll

Stockholmsregionen får en allt större betydelse för hela Sveriges tillväxt. Detta framgår bland annat av befolkningstillväxten, antalet nya företag, kunskapsuppbyggnaden och den höga sysselsättningen i ett nationellt perspektiv. Stockholmsregionen har stor näringslivsbredd på en relativt liten yta vilket har bidragit till skapande av starka kluster och innovativa miljöer i regionen. Regionen har också en viktig betydelse som nav för flygtrafiken, järnvägen och vägsystemet.

Hög befolkningstillväxt

Stockholmsregionens befolkning i de 26 kommunerna har ökat betydligt under de senaste åren – mellan 35 000 – 40 000 invånare per år – vilket utgjort ungefär hälften av befolkningstillväxten i riket. Regionens uttalade ambition är att främja en fortsatt befolkningsökning och växtkraft inom näringslivet. Utgångspunkten är att det är en grundläggande förutsättning för en positiv ekonomisk utveckling och ökad välfärd. Perioden 2014–2020 beräknas Stockholmsregionen växa med drygt 200 000 personer.⁶ Denna befolkningstillväxt ställer höga krav på bostadsförsörjning och infrastruktursystem, också ur ett energi- och klimatperspektiv.

Regionförstoringen ökar

Regionförstoringen ökar och Stockholm-Mälarenregionen växer alltmer samman till en gemensam arbetsmarknadsregion. Viktiga samverkansinitiativ pågår mellan länen runt Mälaren, bland annat inom Life Science-området. För att regionen ska fortsätta utvecklas är det viktigt att regionförstoringen fortgår. För att detta ska vara möjligt behöver kollektivtrafiken utvecklas för att underlätta pendling över länsgränserna.⁷

Stor konkurrens mellan Europas storstadsregioner

Stockholmsregionen konkurrerar främst med andra storstadsregioner i Europa och i resten av världen. Regionen står dock inför stora utmaningar som måste mötas för att bibehålla regionens attraktivitet. Exempelvis påverkar bostadsbrist, höga boendekostnader, segregation, trängsel i trafiksystemen och miljöproblem Stockholmsregionens attraktivitet.⁸

Regionala stadskärnor

Stockholmsregionen utmärks idag av att vara starkt enkärnig. För att skapa ökade förutsättningar för resurseffektivitet, tillgänglighet och dynamik strävar regionen efter flerkärnighet.

Utvecklingen i de åtta yttre regionala stadskärnorna ska motverka att bebyggelsen och verksamheterna sprids ut. Dessa yttre stadskärnor är Barkarby-Jakobsberg, Kista-Sollentuna-Häggvik, Arlanda-Märsta, Täby-Arninge, Kungens kurva-Skärholmen, Flemingsberg, Haninge centrum samt Södertälje.

För att skapa en effektiv rumslig struktur är utvecklingen av transportsystemet av avgörande betydelse. Centrala utgångspunkter är att de regionala stadskärnorna dels ska utvecklas till trygga och stadslika miljöer som är attraktiva för boende och verksamheter, dels ska erbjuda goda förutsättningar för innovativa verksamheter och dels ska tätortsnära grönområden och övriga natur- och kulturmiljöer bevaras och utvecklas för att bidra till regionens goda miljövärden och invånarnas hälsa.⁹

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

Stockholmsregionen har Sveriges största arbetsmarknad med drygt 1,1 miljoner sysselsatta.¹⁰ Regionens arbetskraft har en förhållandevis hög utbildningsnivå. Sedan flera år startas ett av tre företag i landet i Stockholmsregionen och länet utmärks särskilt av den stora närvaron av kunskapsintensiva tjänsteföretag. Sammantaget utgör länet en fjärdedel av Sveriges arbetsmarknad räknat i antalet förvärvsarbetande och i regionen finns en tredjedel av landets högutbildade.¹¹

Att möta arbetslivets efterfrågan på kompetens är viktigt, för tillväxten samt för att företag ska växa men också för att viktiga samhällsfunktioner som vård, skola och omsorg ska hålla hög kvalitet och bidra till att Stockholmsregionen är en attraktiv region att bo och verka i. Som huvudstadsregion och Sveriges ekonomiska motor är en fungerande kompetensförsörjning i Stockholm av stor betydelse för hela landet.¹²

Hög kvalitet i utbildningsväsendet är avgörande för både kompetensförsörjningen och de sociala förhållandena i regionen.

Stockholmsregionens grundskoleresultat har de senaste åren varit något bättre jämfört med övriga riket, men det råder stora variationer mellan regionens kommuner avseende andelarna behöriga till gymnasieskolan, det genomsnittliga meritvärdet och hur stor andel elever som når målen i alla ämnen.¹³ För gymnasieskolan råder omvända förhållanden, regionen har jämfört med riket en lägre genomströmning och lägre andelar 20-åringar med gymnasiekompetens.¹⁴ Stockholmsregionens förutsättningar till kunskapsuppbyggnad är goda. I regionen finns 19 universitet och högskolor, drygt 50 yrkeshögskolor och mer än 500 respektive 200 grund- och gymnasieskolor.

Utbildning

Fler än var tionde utan gymnasiebehörighet

Under hela 2000-talet har drygt var tionde elev avslutat grundskolan utan att ha nått behörighet till gymnasieskolan, 2 400 elever per år i Stockholms län.¹⁵ Våren 2012 stod 11,6 procent av avgångseleverna i länet utan gymnasiebehörighet till yrkesprogrammen och andelen utan behörighet till de högskoleförberedande programmen var än något högre. Flickor når behörighet i större utsträckning än pojkar men den mest avgörande faktorn tycks vara föräldrarnas utbildningsnivå. Bland de elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning når 5 procent inte behörighet, motsvarande andel bland eleverna med lågutbildade föräldrar är 39 procent.¹⁶

Elever som är födda utanför Sverige och invandrat efter grundskolestart, när de var omkring 7 år eller äldre, har betydligt svårare att klara grundskolan. Hälften av dessa elever lyckas inte nå gymnasiebehörighet. Motsvarande andel bland de elever som invandrat före grundskolestart är 14 procent.¹⁷

Av de elever som kommit till länet som flyktingar lyckas 30 procent uppnå gymnasiebehörighet två år efter ankomståret. Ålder vid ankomst till Sverige är viktig för vilka förutsättningar eleverna ges att klara grundskolan. Fem år efter ankomst har drygt hälften av flyktingungdomarna i länet behörighet till gymnasiet och efter åtta år är andelen 80 procent, betydligt lägre än den totala andelen gymnasiebehöriga.¹⁸

Många elever i fristående skolor

Stockholms län har en relativt hög andel elever i fristående skolor. Var fjärde elev i länet avslutade grundskolan i en fristående skola jämfört med 12 procent i övriga riket.¹⁹ När det gäller gymnasiet fick 36 procent av Stockholms eleverna sina slutbetyg från en fristående skola jämfört med 19 procent i övriga riket.²⁰

Skillnaderna mellan kommunerna är dock stora och varierar mellan 66 procent av Vaxholmsstudenterna och 13 procent av studenterna från Nynäshamn.

Gymnasiekompetens och eftergymnasiala studier varierar mellan länets kommuner

Knappt sju av tio 20-åringar i länet fullföljer gymnasieutbildningen vilket innebär att det varje år är cirka 7 500 ungdomar som saknar gymnasiekompetens. Andelen har varit lägre i Stockholmsregionen än i riket under flera år. Samtidigt råder stora inomregionala skillnader mellan kommunerna. Nio av tio 20-åringar har fullföljd gymnasieutbildning i Lidingö medan motsvarande siffra i Nykvarn är drygt fem av tio.²¹ Trenden i övriga storstadsregioner och riket är att andelen ökar men i Stockholmsregionen ligger den lägre andelen fast. Det finns ett generellt geografiskt mönster med en lägre andel unga med gymnasiekompetens och högre ungdomsarbetslöshet i söderortskommuner medan såväl gymnasieresultat som ungdomsarbetslöshet är gynnsammare i norrortskommunerna.²²

Stockholmsregionen har genomgående haft en högre övergångsfrekvens till universitet och högskola än riket sedan år 2000. Fler kvinnor än män i länet går vidare till högre utbildning, ett mönster som varit relativt konstant det senaste decenniet. År 2010 var övergångsfrekvensen tre år efter avslutad gymnasieutbildning 56 procent för kvinnor jämfört med 46 procent för män.²³ Den totala andelen elever som går vidare till högre utbildning varierar mellan kommunerna – från 32 procent i Norrtälje till 75 procent i Danderyd. Övergångsfrekvensen korrelerar med andelen högutbildade som redan finns i kommunen.

Såväl gymnasiekompetens som eftergymnasialt utbildade i arbetskraften är en förutsättning för att Stockholmsregionen ska klara kompetensförsörjningen. Regionen särskiljer sig med en polarisering där det är många som inte avslutar gymnasiestudierna eller avslutar dem utan högskolebehörighet, men de som

avslutar gymnasiestudierna med behörighet har betydligt högre övergångs-frekvenser än övriga storstadsregioner och riket.

Stark tradition inom högre utbildning och internationellt konkurrenskraftiga lärosäten i länet

Andelen kvinnor och män med eftergymnasial utbildning har ökat mellan åren 2006–2011. I Stockholms län har 48 procent eftergymnasial utbildning 2011, jämfört med riket, 39 procent. Andelen högutbildade kvinnor i regionen är högre än andelen högutbildade män, en skillnad som ökar över tid. Stockholm utmärker sig också i internationella jämförelser med åtta europeiska storstadsregioner vad gäller eftergymnasialt utbildade. Endast två regioner, Oslo och Köpenhamn, har en högre andel högskoleutbildade invånare.²⁴ Vid en rangordning av EU:s NUTS 2-regioner efter kunskapsstockens storlek, mätt som andelen av befolkningen med 3-årig högskoleutbildning eller längre år 2010, kommer Stockholm på nionde plats bland EU:s regioner. Under perioden 2008–2010 har Stockholmsregionen behållit sin position i förhållande till den genomsnittliga andelen av topp 20-regionerna i EU. Gällande produktion av antal studenter inom tertiära utbildningar har Stockholmsregionens utveckling varit snabbare under perioden 2000–2009 än regioner som år 2000 hade ungefär samma antal studenter som Stockholmsregionen.²⁵

Flera av Stockholmsregionens universitet finns representerade på två av de mest respekterade listorna över världens 100 bästa lärosäten. På The Times Higher Education ranking återfinns Karolinska institutet på plats 32 och på Shanghai Jiao Tong University ranking finns Karolinska institutet på 44:e plats och Stockholms Universitet på plats 81. Även Kungliga tekniska högskolan liksom Uppsala Universitet är internationellt konkurrenskraftiga universitet.²⁶

En fjärdedel av landets YH-studenter finns i Stockholms län

Antal studerande inom kvalificerade yrkesutbildningar (YH) och kompletterande utbildningar (Ky) har ökat mellan åren 2008–2011. På riksnivå har antalet studerande ökat från drygt 38 500 personer år 2008 till drygt 44 300 personer år 2011. I Stockholms län har antalet ökat från 8 900 personer år 2008 till drygt 10 900 år 2011. Det är en relativt jämn könsfördelning bland de som studerar inom Yrkeshögskolan och andelen utrikes födda har varierat mellan 13–16 procent mellan 2008–2011. År 2011 fanns sammantaget 142 YH-bildningar i Stockholms län, drygt 22 procent av samtliga utbildningar i landet.²⁷

Majoriteten av flyktingarna läser svenska för invandrare (Sfi)

Många av de kommunmottagna flyktingarna läser svenska för invandrare (Sfi) den första tiden i Sverige. Cirka 80 procent var inskrivna i Sfi de första två och ett halvt åren efter ankomsten. Förutom Sfi är cirka 20 procent av de kommunmottagna i länet studerande i andra utbildningsformer, oftast inom den kommunala vuxenutbildningen.²⁸

Långsiktig matchning på arbetsmarknaden

Stockholmsregionen har idag kompetensbrist inom flera branscher. På längre sikt väntas efterfrågan på arbetskraft öka med 200 000 personer fram till år 2020. Tre av fyra av dessa förväntas behöva eftergymnasial utbildning. Störst efterfrågan väntas inom pedagogiska yrkesgrupper inom förskola, grundskola och gymnasium samt inom vård- och omsorgsyriken där framför allt stora barnkullar, växande andel äldre och pensionsavgångar ligger bakom ökningen. Efterfrågan på utbildade inom bland annat teknik och IT väntas också öka som en följd av näringslivets dynamik och sammansättning i Stockholmsregionen.²⁹ Gemensamt för alla bristområden är att de präglas av traditionella studie- och yrkesval.³⁰ Det är också en jämförelsevis stor andel av länets gymnasieelever som läser högskoleförberedande program jämfört med övriga riket. Bland elever med slutbetyg från gymnasieskolan i länet 2011 hade två tredjedelar, 70 procent, läst en studieinriktad utbildning och knappt 30 procent en yrkesförberedande utbildning. Motsvarande andelar i övriga riket var ungefär 50/50.³¹ För att klara kompetensförsörjningen på länets arbetsmarknad behövs både en tillgång på högskoleutbildad och yrkesutbildad arbetskraft.

Sysselsättning och arbetslöshet

Antalet sysselsatta har ökat i Stockholms län

Under perioden 2007–2012 har antalet sysselsatta invånare i Stockholms län ökat varje år och totalt med drygt 94 000 personer. Under denna period har Stockholms län svarat för 80 procent av Sveriges tillväxt i antalet sysselsatta invånare. Andelen sysselsatta uppgick till 69,7 procent i Stockholms län år 2012. Detta är högre än riksgenomsnittet, 65,7 procent. Under perioden 2007–2012 sjönk andelen sysselsatta marginellt (0,2 procentenheter).³² Män har en något högre sysselsättningsgrad än kvinnor, 71,8 procent respektive 67,5 procent år 2012.

Stockholmsregionen har hög sysselsättning i ett europeiskt perspektiv

Sysselsättningsandelen i Sverige är relativt hög i jämförelse med snittet inom både EU 27 och EU 15. Andelen ökade framför allt i samband med kvinnornas inträde på den svenska arbetsmarknaden under 1970-talet och har sedan dess varit hög. Den är dock inte exceptionellt hög. Under 2009 hade Schweiz, Island, Nederländerna, Norge och Danmark en högre sysselsättningsandel än Sverige.³³

Stockholms län hamnar på fjärde plats i en jämförelse med åtta andra likvärdiga europeiska storstadsregioner. Jämfört med år 1999 så har flera regioner minskat sin sysselsättningsgrad, däribland Stockholm och Oslo. Alla regioner utom Berlin har också minskat sin sysselsättningsgrad mellan 2009 och 2010. I Stockholm och Oslo kan man också se att sysselsättningsgraden bland kvinnor minskat även om den totala skillnaden mellan män och kvinnor är mindre i dessa regioner än i flera andra.³⁴

Svårigheter för nyanlända invandrare att etablera sig på arbetsmarknaden

Generellt är sysselsättningen lägre för utrikes födda män och kvinnor än för män och kvinnor som är födda i Sverige. Sysselsättningen bland nyanlända flyktingar är ytterligare lägre även om den är högst i Stockholms län, både när man jämför med de två andra storstadsregionerna och med genomsnittet för övriga län i landet. Av de mottagna år 2000 och 2003 i Stockholms län var cirka 25 procent sysselsatta efter två år i landet. Av de mottagna 2006 i länet var 40 procent sysselsatta två år efter ankomsten.

Efter nio år i Sverige var andelen sysselsatta bland dem som bosatt sig i Stockholms län 54 procent, vilket är cirka tio procentenheter högre än resten av landet. Noterbart är att bland kommunmottagna kvinnor saknar mer än varannan sysselsättning nio år efter mottagandet. Detta kan jämföras med den totala andelen sysselsatta i länet som motsvarande 77 procent för män och 75 procent för kvinnor år 2009.

Arbetslösheten relativt låg i länet

Stockholmsregionen har genomgående haft en lägre arbetslöshet än såväl övriga storstadsregioner som riket mellan åren 2006 och 2012. I länet befinner sig emellertid många kvinnor och män utanför arbetsmarknaden. Antalet arbetslösa uppgick i genomsnitt till 81 000 personer under 2012. Bland dessa var 35 700 utrikes födda och knappt hälften, 48,5 procent, kvinnor.

Det finns också en förhållandevis stor grupp långtidsarbetslösa i länet. Under fjärde kvartalet 2012 uppgick antalet personer som varit utan arbete i minst 12 månader till 23 500 varav 11 500 personer saknat arbete i mer än 24 månader.³⁵

Arbetslösheten minskade i länet fram till 2007 och ökade sedan i samband med den ekonomiska krisen till som mest 6,5 procent 2010. Därefter sjönk arbetslösheten igen men har nu åter börjat öka och det är framför allt bland männen i länet som arbetslösheten ökat. Sammantaget har Stockholmsregionen emellertid landets femte lägsta arbetslöshetsnivå.³⁶

Stora variationer mellan olika kommuner och olika stadsdelar

Det finns stora skillnader i arbetslöshet såväl mellan olika kommuner som mellan olika områden och stadsdelar inom kommunerna i länet. Generellt är arbetslösheten högre i söderortskommunerna än i norrortskommunerna. I länet är det två kommuner – Södertälje och Botkyrka – som har en högre arbetslöshet än riket. Arbetslösheten varierar också mellan olika stadsdelar, exemplifierat genom Stockholms stads olika stadsdelsområden. I oktober 2011 var det högst andel arbetslösa i befolkningen 18–64 år i Rinkeby-Kista med 7,4 procent vilket motsvarade nästan 2 300 personer. Därefter följde Skärholmen 6,8 procent eller 1 450 arbetslösa. Det är också i dessa stadsdelar där andelen långtidsarbetslösa, liksom ungdomsarbetslösheten är högst. Lägst arbetslöshet var det på Östermalm med 1,7 procent, tätt följt av Norrmalm med 1,8 procent (drygt 700 respektive

drygt 850 personer). Högst andel personer i program med aktivitetsstöd var det i Skärholmen med 3,4 procent av befolkningen. I Rinkeby-Kista låg denna andel på 3 procent medan det var under 1 procent som var i program med aktivitetsstöd på Norrmalm, Östermalm och Kungsholmen.³⁷

Funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden har försämrats

Många personer med någon form av funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har varit utan arbete under lång tid. Antalet arbetslösa inskrivna vid Arbetsförmedlingen med någon form av funktionsnedsättning har sedan 2008 närmast fördubblats för att hösten 2011 uppgå till närmare 12 000 i Stockholms län. Av dessa hade närmare 40 procent högst förgymnasial utbildning. Närmare 25 procent hade en eftergymnasial utbildning. Den kraftiga ökningen är ett resultat av den senaste lågkonjunkturen, men det är också ett resultat av överföringen från Försäkringskassan till Arbetsförmedlingen av personer som lämnat sjukförsäkringen på grund av uppnådd tidsgräns. Det svåra arbetsmarknadsläget för dem med funktionsnedsättning återspeglas i tider utan arbete. Drygt 4 000, eller 37 procent, av dem hade hösten 2011 varit arbetslösa i mer än 3 år under det senaste decenniet, ett antal som ökat med närmare 1 800 personer sedan hösten 2008. Även de som har varit utan arbete i 1 till 3 år har fortsatt att öka i antal, vilket visar att allt fler funktionshindrade drabbas av förlängda tider i arbetslöshet.³⁸

Arbetslösheten högst bland utomeuropeiskt födda

Det råder stora skillnader i arbetslöshet beroende på födelseland bland de arbetslösa. Generellt ökar arbetslösheten ju längre bort födelselandet ligger. Personer födda i Norden uppvisar ungefär samma nivåer som personer födda i Sverige. Personer födda i EU/EFTA uppvisar en något högre arbetslöshet (7 procent 2011) medan arbetslösheten bland personer födda i övriga världen (exklusive EU och EFTA) var allra högst, närmare 14 procent 2011.)³⁹

Ungdomsarbetslösheten har ökat men varierar mellan länets kommuner

Ungdomsarbetslösheten (15–24 år) har ökat under perioden, från 19,5 procent år 2006 till 21,3 procent år 2012 i Stockholms län. Motsvarande andel i riket var 23,7 procent. Ungdomsarbetslösheten i länet ökade precis som den totala arbetslösheten under 2009–2010 för att därefter minska igen. Sammantaget uppgick den genomsnittliga ungdomsarbetslösheten under 2012 till 30 000 personer, i princip lika många kvinnor som män. Bland dem var cirka 6 000 utrikes födda vilket innebär att de var något överrepresenterade i förhållande till deras andel av den totala populationen.⁴⁰

Bland unga som är inskrivna vid Arbetsförmedlingen var andelen öppet arbetslösa utrikes födda ungdomar nära dubbelt så hög som andelen öppet arbetslösa inrikes födda ungdomar i Stockholmsregionen 2010. Bland de arbetslösa ungdomarna i länet var det också en högre andel än i riket som helhet som endast har

förgymnasial utbildning. Under 2010 uppgick denna andel till 29 procent i länet jämfört med 22 procent i riket.⁴¹ Det kan möjligen förklaras av att det sedan flera år är en lägre andel unga som fullföljer gymnasieskolan i länet än i riket.

De kommuner som haft sämst utveckling vad gäller ungdomsarbetslöshet under perioden 2005–2010 i relation till länsgenomsnittet är Södertälje, Sigtuna, Österåker och Salem. De kommuner som utvecklats bäst är Danderyd, Lidingö, Vaxholm och Täby.⁴² Viktigt att poängtera är att i princip samtliga länets kommuner har en lägre ungdomsarbetslöshet än riket och nivån i länet är i paritet med och inte högre än arbetslösheten för totalbefolkningen.

I ett EU-perspektiv är ungdomsarbetslösheten i Sverige och Stockholm förhållandevis hög. År 2010 sökte 23,8 procent av Sveriges ungdomar under 25 år aktivt arbete under det fjärde kvartalet 2010. Det är marginellt högre än genomsnittet inom EU 27 som var 23 procent.⁴³

En jämförande studie från 2009 konstaterar att Stockholmsregionen hade den tredje högsta ungdomsarbetslösheten av de åtta strukturellt liknande jämförelseregionerna, bara Barcelona (39,5 procent) och Dublin (26,9 procent) hade en högre ungdomsarbetslöshet. München hade den lägsta ungdomsarbetslösheten (5,1 procent).⁴⁴

Antalet unga som varken arbetar eller studerar har ökat

Antalet unga (16–25 år) som varken arbetar eller studerar har ökat i antal mellan 2007–2009. Antalet unga som varken arbetade eller studerade uppgick till drygt 24 000 personer i Stockholms län år 2009. Det motsvarar knappt 10 procent av det totala antalet unga i ådern 16–25 år. På riksnivå uppgick antalet till 125 000 personer samma år, motsvarande drygt 10 procent av hela populationen. Den relativa ökningen 2007–2009 av gruppen var således större i riket än i Stockholms län, 48 respektive 30 procent. Anledningen till detta förhållande är flera, exempelvis har ungdomsarbetslösheten historiskt varit lägre i Stockholms län samt att länet har en större rörlighet med ett större in- och utflöde på arbetsmarknaden. Det var fler kvinnor än män som varken arbetade eller studerade i länet såväl som i riket under 2007 och 2008. År 2009 ändrades förhållandena och männen var i majoritet. Utrikes födda var överrepresenterade i länet och i riket. Bland de unga som varken arbetade eller studerade i Stockholms län 2009 var tre av fem utrikes födda. Ett stort antal av dessa hade emellertid invandrat under året.⁴⁵

De unga som varken arbetade eller studerade och som dessutom saknade känd aktivitet uppgick år 2009 till 10 500 personer i Stockholmsregionen. Det är en relativt högre andel i länet än i riket. Det var också relativt fler av dessa som endast var 16–19 år och som därmed omfattas av kommunernas informationsansvar. År 2009 uppgick 16–19-åringarna som varken arbetade eller studerade och var utan känd aktivitet till 2 700 personer i Stockholms län.

Andelen unga som varken arbetar eller studerar (18–24 år) uppgick till 16 procent på EU 27-nivå år 2011. Denna andel har ökat från 14,8 år 2002. Jämför vi Stockholmsregionen med åtta storstadsregioner⁴⁶, NUTS 2-nivå, ligger

Stockholmsregionen i mitten, varken högst eller lägst. Barcelona har högst andel, 24 procent, medan Amsterdam har lägst andel, 4 procent, år 2011. Av andelen unga som varken arbetar eller studerar framkommer att Stockholmsregionen har en lägre andel än regioner som Köpenhamn, München, Oslo och Amsterdam. Stockholmsregionen har vidare en lägre andel än de regioner som Barcelona, Dublin, Berlin och Helsingfors ingår i.⁴⁷

Diskriminering

Diskriminering är ett komplicerat mått då det är svårt att mäta och bygger på individuella upplevelser. I Länsstyrelsens medborgarundersökning 2011, framkom att majoriteten, 80 procent av respondenterna, inte har känt sig diskriminerade på sin arbetsplats under de senaste 12 månaderna, 15 procent har känt sig diskriminerade och 5 procent vet inte.

Det råder emellertid skillnader mellan könen och huruvida man är född i Sverige eller inte. Fler kvinnor än män upplever sig ha blivit diskriminerade, 17,6 procent respektive 12 procent. Personer med utländsk bakgrund upplever sig vara mer diskriminerade, 20 procent i jämförelse med 11,6 procent bland personerna med svensk bakgrund.

Antalet anmälningar som inkommit till Diskrimineringsombudsmannen är ett annat mått och dessa har minskat mellan år 2010 och 2012, från 658 anmälningar till 363. Anmälningar med koppling till arbetslivet står för majoriteten av dessa anmälningar.⁴⁸

Ohälsotalet har minskat något men varierar mellan olika grupper och områden

Ohälsotalet⁴⁹ har minskat något mellan åren 2006 till 2012. Stockholms län har ett lägre ohälsotal (drygt 20) än riket (nära 30).⁵⁰ Skillnaderna i ohälsa är stora mellan olika åldersgrupper – äldre personer är ofta frånvarande längre perioder på grund av nedsatt arbetsförmåga. Trots att skillnaden mellan män och kvinnor i ohälsotal fortsatte att minska även under 2011 kvarstår genomgående ett gap mellan kvinnor och män, där kvinnornas ohälsotal i genomsnitt är 5 dagar längre jämfört med männens. Detta gäller främst för personer i åldern 30-34 år med sjukpenning där kvinnorna är sjukskrivna tre gånger så ofta i jämförelse med männen.

Ohälsan skiljer sig också åt mellan kommunerna i länet och är högst i kommuner som Norrtälje (32,3) följt av Nynäshamn, Haninge, Upplands-Väsby, Upplands-Bro, Botkyrka och Södertälje. Lägst ohälsotal återfinns i Danderyd (12,7), Lidingö, Täby, Nacka och Vaxholm år 2012.⁵¹ Det finns således såväl ett socioekonomiskt som ett geografiskt mönster mellan norra och södra delarna av länet som återkommer inom flera områden.

Liksom arbetslösheten skiljer sig också ohälsotalet mellan olika stadsdelar inom kommunerna i länet. I exemplet Stockholms stad minskar ohälsotalet förvisso i samtliga stadsdelar, men det är fortfarande stora skillnader. Ohälsotalet är högst i

Rinkeby-Kista och Skärholmen och minst på Östermalm, Norrmalm och Kungsholmen. Skillnaderna mellan de stadsdelarna som har högst och lägst ohälsotal har minskat i antal dagar. Skillnaden har dock ökat procentuellt sett då minskningen var större i de områden som har ett lågt ohälsotal. Områden med höga ohälsotal tenderar alltså att ha högre arbetslöshet, lägre inkomster och även högre andel utlandsfödda. Utbildningsnivån är dock, sen tidigare känt, den faktor som bäst förklarar skillnaderna mellan stadsdelarna. Personer med högre utbildningsnivå har i genomsnitt bättre hälsa.⁵²

Entreprenörskap och företagande

I Sverige finns totalt cirka 980 000 företag, en fjärdedel av dessa finns i Stockholms län. Sett till antalet invånare startas det flest företag i Stockholmsregionen. Antalet företag i Stockholms län uppgår enligt Bolagsverket till 300 000. Svenskt Näringsliv har en annan beräkning där antalet byggs på antalet företagssamma individer, 230 000.⁵³

Stockholmsregionen ligger längst fram i landet i utvecklingen mot en mer utpräglad tjänstedriven ekonomi. Regionen har en stark position, särskilt inom branscher som är starkt kopplade till huvudstadsfunktionen – kunskapsintensiva företagstjänster, finanssektorn och olika typer av kulturella eller kreativa näringar. Här har regionen en stark regional specialisering. Dessutom är många av dessa branscher väl inbäddade i regionens kunskapsstruktur vilket innebär att rörligheten av kompetens är stor också till andra närliggande branscher.⁵⁴

Flest anställda i länet finns inom handel, följt av företagskonsulter och tillverkning.⁵⁵ Andra branscher som är på stark framfart i Stockholmsregionen är företag inom miljöteknikområdet. OECD pekar bland annat på framväxten av klimat- och miljödriven affärsutveckling.⁵⁶

Antalet nya företag ökar men entreprenörskapet är relativt svagt ur ett EU-perspektiv

Mer än vart tredje företag i landet startas i Stockholms län. Generellt kan det konstateras att företagandet trendmässigt har ökat. 2011 startades drygt 24 000 företag vilket är den högsta noteringen någonsin. 2012 sjönk antalet nya företag något men översteg ändå klart det historiska genomsnittet.⁵⁷ Antalet konkurser har legat relativt konstant men ökade något fram till 2009 (2 577 konkurser) för att därefter minska igen. År 2012 gick 2 470 företag i konkurs.

Kvinnors företag har nästan samma överlevnadsgrad som mäns. Utrikes födda kvinnor har generellt högre företagandegrad än inrikes födda kvinnor.⁵⁸

I ett europeiskt perspektiv är företagandet relativt lägre i Stockholmsregionen. OECD pekar bland annat på att ett av hindren för tillväxt och dynamik i regionen är den internationellt sett låga graden av entreprenörskap. Det gäller såväl nyföretagande som andelen nya, snabbväxande företag. Flera strukturella hinder hämmar enligt OECD tillväxten i regionen, bland annat regelverk och företags-

klimat i regionen. Samtidigt visar andra studier att entreprenörskapet i Stockholmsregionen – jämfört med huvudstadsregionerna runt Östersjön – är förhållandevis starkt. Antal nystartade företag per tusen invånare är något högre än i Köpenhamnsregionen, men lägre än exempelvis Oslo och Hamburg.⁵⁹

Antalet företag varierar i länets kommuner

De små och medelstora företagen med 1–49 anställda är viktiga i Stockholmsregionen och det är i denna grupp som sysselsättningstillväxten förväntas ske. Denna grupp företag uppgår till cirka 90 000. Bland dessa återfinns nära hälften i Stockholms stad. Andra kommuner med ett stort antal företag är Nacka, Huddinge, Haninge, Täby, Södertälje och Solna.⁶⁰

Antalet företag i Stockholms län som drivs av kvinnor ökade med 21 procent från 2006 till 2010. Samtidigt har antalet sysselsatta i kvinnors företag ökat med 28 procent i Stockholms län.⁶¹ Danderyd uppvisar den jämnaste könsfördelningen i länet vad gäller andel företag som drivs av kvinnor, 58 procent män och 42 procent kvinnor. Därefter följer Lidingö. En hög andel kvinnor som företagare återfinns även i Vaxholm, Stockholm, Täby och Nacka. En jämn könsfördelning återfinns framförallt i kommuner som har en hög medelinkomst både för ensamstående kvinnor och par. Detta kan underlätta att få kapital till företagandet.⁶²

I en studie av vilka tillväxthinder som företagare i länet upplever anger majoriteten av de mindre företagen egen tid vilket bland annat innebär tid för intern planering. Både stora och små företag anger vidare konkurrens från andra företag, lagar och myndighetsregler samt tillgång till lämplig arbetskraft som tillväxthinder. Dessa tillväxthinder har inte förändrats nämnvärt sedan mätningarna startade. Stora skillnader finns emellertid mellan småföretag ledda av personer med svensk respektive utländsk bakgrund. Företagare med utländsk bakgrund upplever i högre utsträckning bristande tillgång till lån och krediter som ett stort tillväxthinder. Denna skillnad kvarstår även när man jämför på branschnivå.⁶³

Kvinnor har svårare att få kapital till sitt företagande

Samhällets stöd till företagande i länet fördelas ojämnt mellan män och kvinnor, kvinnor erhåller en lägre andel av stödet än vad deras andel av företagandet utgör. Kvinnor har svårare att få kapital till sitt företagande, lånar mindre och önskar i högre grad än män stöd i form av råd och utbildning.⁶⁴

Aktiebolag allt vanligare

Under 2000-talet har aktiebolag blivit en all vanligare juridisk företagsform. 2012 var nästan två tredjedelar av de nystartade företagen aktiebolag. Enskilda näringsidkare, som historiskt varit en vanlig företagsform, har i antal minskat trendmässigt sedan 1990-talet. Denna utveckling förstärktes i och med att kravet på aktiekapital sänktes från 100 000 till 50 000 kronor i april 2010. Vid sidan av aktiebolag och enskilda näringsidkare är handels- och kommanditbolag vanliga företagsformer.

Sedan 2007 har antalet nystartade företag i dessa företagsformer minskat marginellt.⁶⁵

Antalet sociala företag ökar

Det fanns år 2012 ca 300 arbetsintegrerade sociala företag i Sverige. Antalet har fördubblats på fyra år. I dessa företag arbetar cirka 9 000 personer. Ungefär en tredjedel av dem är anställda med lön, resterande har mestadels aktivitets- och sjukersättning som sin individuella försörjning. Den procentuella andelen som har lön ökar successivt. Av de sociala företagen har 60 procent ekonomisk förening som företagsform, 30 procent har valt ideell förening och 10 procent är i aktiebolagsform. Drygt 15 sociala företag har över 100 medarbetare.⁶⁶ I Stockholms län finns 49 sociala företag vilket utgör drygt 16 procent av det totala antalet i landet. Det är rimligt att anta att fördelningen på olika företagsformer i stort stämmer överens med den i övriga landet.⁶⁷

Sammanfattning

Kompetensförsörjning består av flera delar som behöver förstärkas och utvecklas och sinsemellan samspela på ett tydligare sätt. Matchningen mellan utbud och efterfrågan behöver förbättras, både gällande utbildningssystemet men också möjligheter till omställning och livslångt lärande. En förutsättning för Stockholmsregionens tillväxt och konkurrenskraft är en fortsatt hög utbildningsnivå i arbetskraften så att nya och etablerade företag hittar rätt kompetens för att kunna växa.

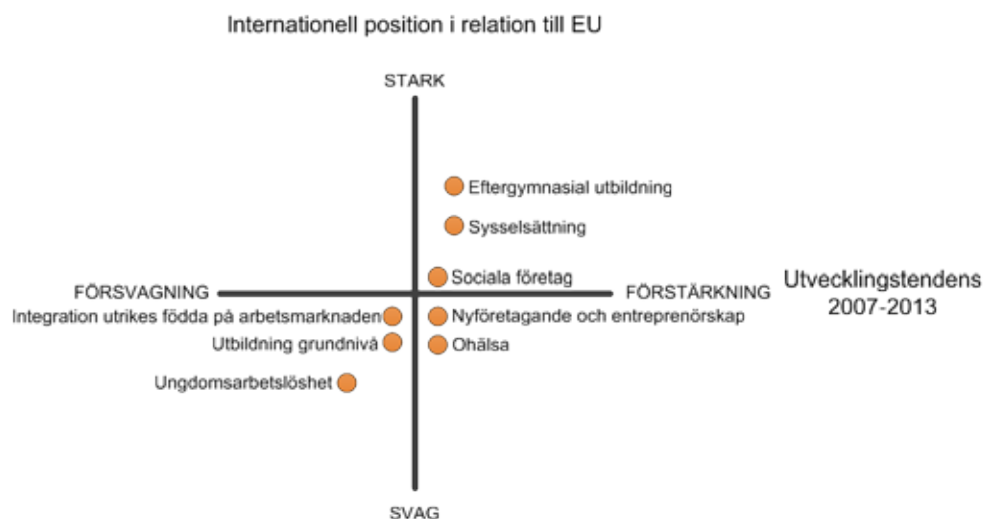
Andelen elever som går ut grundskolan med gymnasiebehörighet har minskat. Det är fler män än kvinnor som lämnar grundskolan utan grundläggande behörighet. Andelen 20-åringar i länet som har en fullföljd gymnasieutbildning är sedan flera år lägre i länet än i riket och årligen saknar cirka 7 500 unga i ålderskullen gymnasiekompetens i länet. Även här är de inomregionala skillnaderna mellan kommunerna stora. Dessa inomregionala skillnader återfinns också i övergången till högre utbildning även om Stockholmsregionen generellt har en hög övergångsfrekvens.

Antalet sysselsatta har ökat i Stockholmsregionen. Denna andel är relativt hög i europeiska jämförelser. Flyktingar och utrikes födda har emellertid fortsatt svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Arbetslösheten har minskat sedan 2010 och är förhållandevis låg i länet. Det är emellertid många individer som står utanför arbetsmarknaden i Stockholmsregionen – 81 000 år 2012. Det är stor variation mellan olika kommuner och stadsdelar i länet. De största arbetslöshetsnivåerna återfinns bland personer födda utanför EU. På liknande vis som arbetslösheten varierar mellan kommuner och stadsdelar skiljer sig ohälsotalet åt. Sammantaget har emellertid Stockholmsregionen ett lägre ohälsotal än riket. En stor utmaning för Stockholmsregionen handlar också om ungdomsarbetslösheten som har ökat och 2012 var 30 000 ungdomar i länet arbetslösa. Arbetslösheten bland ungdomar är hög även i ett europeiskt perspektiv. I Stockholmsregionen finns också en relativt

större andel av landets unga 16–25-åringar som varken arbetar eller studerar och som saknar annan känd aktivitet. Dessa uppgick 2009 till drygt 10 000 personer.

Antalet nya företag har ökat i Stockholmsregionen och företagandet är högst i landet. Antalet företag som drivs av kvinnor har ökat men fortfarande är fler män än kvinnor företagare. Det råder stora skillnader mellan kommunerna, där den jämnaste könsfördelningen återfinns i framförallt norrortskommunerna. I jämförelse med andra internationella storstadsregioner förefaller entreprenörskapet emellertid vara svagare. Vid internationella jämförelser av Stockholmsregionens internationella förmåga är bilden dock inte entydig. OECD pekar på den relativt låga nivån av entreprenörskap vad gäller nyföretagande och snabbväxande företag. Andra jämförelser menar att Stockholmsregionen faller väl ut i jämförelse med huvudstäder/storstadscentra runt Östersjön.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Arbetsmarknad och kompetensförsörjning.

Innovationskraft

Stockholmsregionen är en innovativ region både i ett nationellt och internationellt perspektiv. Regionen räknas som en av de mest kunskapsintensiva i världen och positionen har stärkts de senaste åren enligt internationella rankinglistor. Idag finns 19 universitet och högskolor i regionen och Karolinska Universitet, Kungliga tekniska högskolan och Stockholms universitet har tillsammans utpekats som den tionde starkaste universitetsmiljön i världen utanför USA. Vidare rankas Stockholm som den främsta staden i världen inom innovation och tillgång på intellektuellt kapital som är avgörande för attraktivitet och tillväxt.⁶⁸

För att regionen ska kunna behålla sin plats i den globala konkurrensen mellan storstadsregioner krävs det att villkoren och utvecklingsmöjligheterna för högskolor och det kunskapsintensiva näringslivet förbättras.⁶⁹ För att regionens kunskapsintensiva näringsliv ska kunna fortsätta utvecklas behöver arbetsmarknaden bli mer rörlig så att kunskap kan spridas i regionen. Det ställer krav på både en fortsatt god tillgång på högutbildade i arbetskraften och ett bättre tillvaratagande på den kompetens som finns men är utanför arbetsmarknaden – såsom exempelvis många utrikes födda.⁷⁰

Trots att Stockholmsregionen är relativt liten och perifert belägen i Europa är den till följd av det kunskapsintensiva näringslivet och de starka spetsmiljöerna, inom bland annat Life Science, IKT och Miljöteknik, en viktig nod i den globala ekonomin. Stockholmregionen har idag, i ett internationellt perspektiv, en relativt hög koncentration av personer med hög utbildning och högkvalitativ forskning. För att kunna konkurrera med andra storstadsregioner krävs emellertid att regionen blir bättre på att omsätta denna kunskap i kommersiella varor och tjänster.⁷¹

Relativ försvagning av BRP i ett internationellt perspektiv

Stockholmsregionen spelar med sin kunskapsstock och storlek en avgörande roll för tillväxten i riket i stort. Regionens nationella betydelse återspeglas i den ökade andelen av landets befolkning, sysselsatta, lösesummor och produktivitet. Sammantaget uppgår Stockholmsregionens andel av Sveriges totala värdeskapande till en knapp tredjedel.⁷²

Tillväxttakten i lönesumman i Stockholmsregionen har fluktuerat de senaste åren och en inbromsning i ökningstakten kan noteras i följderna av lågkonjunkturen i samband med finanskrisen 2008. Under första kvartalet 2012 ökade tillväxttakten och lönesummorna i länet med 5,3 procent jämfört med tidigare kvartal.⁷³

I ett internationellt perspektiv har bruttonationalprodukten i Sverige och även i Stockholmsregionen, om än i mindre utsträckning, försvagats jämfört med andra länder och regioner inom EU. Bruttoregionprodukten i Stockholm har historiskt varit förhållandevis hög under hela 2000-talet. Mellan år 2000 och 2009 ökade

BRP med 7,6 procent. Ökningen var emellertid lägre än i andra jämförbara europeiska tillväxtregioner såsom Köpenhamnsregionen (25,2 procent), Oberbayern (10,4 procent) eller Rhône-Alpes (21,9 procent) – och sammantaget finns indikationer på att Stockholmsregionens internationella konkurrenskraft försvagas något.⁷⁴ Sett till utvecklingen i hela EU mellan 2007 och 2010 ligger Stockholmsregionen på en hög och oförändrad nivå. 2010 hade Stockholmsregionen den nionde högsta bruttoregionprodukten per capita.

Samverkan i det regionala innovationssystemet

Ett väl fungerande innovationssystem bestående av aktörer inom företag, kunskapsförsörjning och akademi är avgörande för den regionala innovationsförmågan. De forskningsbaserade innovationsprocesserna, FOI-miljöerna och det kunskapsintensiva näringslivet är mycket viktiga för regionens konkurrens- och attraktionskraft.⁷⁵

Kartläggningar av det innovations- och företagsfrämjande systemet i Stockholm visar att det finns ett stort utbud av aktörer med olika roller i olika faser i innovationsprocessen.⁷⁶ Ett antal aktörer i regionen är särskilt viktiga för innovation och företagsfrämjande. De vanligaste tjänsterna som ingår i dessa aktörers insatser är rådgivningsverksamhet, utbildning och skapande av mötesplatser för idébärare. Många branschfokuserade aktörer är inriktade på Life Science medan det främst är breddaktörerna som exempelvis har ett målgruppsfokus på att särskilt stödja kvinnor, unga eller utrikes födda. Vidare förefaller regionens aktörssystem främst vara inriktat på tidiga skeden i innovationsprocessen, där det finns ett stort stöd i idé och bolagiseringsprocessen men färre aktörer som arbetar med att stödja små och medelstora företag i tillväxtfasen. Det förefaller också finnas en potential för att utveckla stödsystemet mot exempelvis tjänstutveckling och kulturella och kreativa näringar där aktörer är mindre integrerade i befintliga samverkansstrukturer i Stockholmsregionen.⁷⁷

Uppsala integrerat i Stockholmsregionens innovationssystem

Under de senaste åren har insatser gjorts för att koppla samman Uppsala- och Stockholmsregionen. Aktörskartan över innovationssystemets samverkan visar att det finns ett starkt utbyte av kunskap och erfarenhet mellan Stockholm- och Uppsalaregionen idag.

Det finns också kunskap om hur nyckelaktörerna i det regionala innovationssystemet arbetar och samverkar. I Stockholm- Uppsala regionen utgörs dessa av bland annat KTH Innovation, UU Innovation, Almi Företagspartner, Drivhuset samt Nyföretagarcentrum. Analysen visar emellertid på en svagare koppling gällande samarbeten med statliga finansörer så som VINNOVA och Tillväxtverket.⁷⁸

Svaga länkar mellan företag och akademi

Flera rapporter som studerat graden av samverkan inom FoU mellan företag och akademi i jämförelse med andra OECD-länder visar att samverkan är relativt svag i regionen. Länkarnas styrka skiljer sig mellan kluster och forskningsmiljöer, men generellt så ses detta som ett potentiellt hinder för regionens tillväxt.⁷⁹

FoU-investeringar och kunskapsuppbyggnad

En av orsakerna till att Stockholmsregionen idag räknas till en av världens mest innovativa regioner i flera internationella rankingar är att det under en lång period gjorts stora FoU-investeringar. Under år 2001 uppgick FoU-intensiteten till 4,3 procent av BRP vilket var den högsta i samtliga OECD-länder och den näst högsta i världen.⁸⁰ Under de senaste åren har dock investeringarna trendmässigt börjat minska, både vad gäller universitetens och företagets utgifter, vilket kan bli ett potentiellt hinder för framtida kunskapsproduktion och därmed även BRP-tillväxt.⁸¹

Mellan 2003 och 2009 har investeringarna i FoU i Stockholmsregionen minskat från 4,25 till 3,88 procent av BRP vilket är en större minskning än i Köpenhamnsregionen, Oberbayern och Rhône-Alpes.⁸² I ett bredare europeiskt perspektiv är dock FoU-investeringarna fortfarande på en hög nivå i Stockholmsregionen. Mot bakgrund av AstraZenecas beslut att lägga ner företagets FoU-enhet i Södertälje förväntas emellertid länets samlade FoU-utgifter minska framgent.

Stockholmsregionen har en stark internationell position gällande förmåga till kunskapsuppbyggnad. Stockholm hamnar bland EU topp 20 – regionerna gällande andel av befolkningen med hög utbildningsnivå. En, under lång tid, ackumulerad kunskapsstock, ett stort inflöde av kreativa människor och stora FoU-investeringar har bidragit till detta.⁸³

Andelen doktorander i regionen i förhållande till samtliga doktorander i riket har hållit sig relativt stabilt under perioden 2006–2011.⁸⁴ Det är emellertid framför allt kvinnors doktorsexamina som ökar och 2009 var det för första gången fler kvinnor än män med doktorsexamen. I länet ökade andelen kvinnor med forskarutbildning mellan 2007–2011 med 18 procent medan motsvarande ökning bland män var 5,7 procent.⁸⁵

Dock finns det svagheter i regionens förmåga till kunskapsuppbyggnad idag. Graden av samverkan gällande FoU i företag och universitet är mindre än vad den borde vara. Regionen riskerar att förlora kompetens på grund av bostadsbrist och kapacitetsbrister i infrastrukturen. Därtill kan läggas en förhållandevis svag samverkan bland annat mellan universitet och högskolor och näringsliv som alla utgör hinder för att regionen ska kunna bibehålla en hög kunskapsuppbyggnad i framtiden.⁸⁶

Stockholmsregionen är patentintensiv i ett internationellt perspektiv

Ett sätt att mäta innovationskraften är patentintensitet. Det speglar emellertid inte hela innovationsförmågan i företag då antal patent varierar mellan branscher. Stockholm har under lång tid tillhört topp 20- regionerna i Europa vad gäller antal patentansökningar.⁸⁷ I en undersökning som gjordes år 2006 låg regionen på plats 11 bland de 204 NUTS 2 regionerna. Dessa patentansökningar finns främst inom sektorer som klassificeras som ”högteknologiska” och inom dessa sektorer, med ett högt mervärde, har innovationen drivits på av den höga vetenskapliga och tekniska kompetensen som finns i regionen. Cirka en tredjedel av de anställda i länet med högre utbildning har kompetens inom vetenskap och teknik.⁸⁸ Trots att Stockholm ligger i topp vad gäller antal patentansökningar är regionen sämre på att omsätta dessa innovationer i kommersiella produkter och tjänster.⁸⁹ Det finns också en sårbarhet då en betydande del av patenten kommer från stora företag. En uppföljning av patentansökningar på den amerikanska marknaden visar förvisso att hälften av alla patentansökningar från Sverige kommer från Stockholmsregionen men att 3 av 4 av dessa ansökningar härrör patent från Ericsson och AstraZeneca. Det är också stora globala företag som ligger bakom den största andelen av patenten.⁹⁰

De snabbväxande företagen i landet finns främst i Stockholm

I regionen finns ett antal sektorer och kluster som bidrar till regionens tillväxt – framför allt Life Science, informations- och kommunikationsteknik, miljöteknik och kunskapsintensiva branscher. Regionens mest konkurrenskraftiga kluster, exempelvis inom IKT, domineras dock främst av ett antal större företag. Sammantaget finns en betydande del av Sveriges samtliga snabbväxande företag i Stockholmsregionen. Sett till alla branscher har andelen ökat från 31 procent 2006 till 37 procent 2011 (samma mönster och andelar gäller också inom Life science). Inom IKT är dominansen än större och andelen snabbväxande företag som finns i Stockholm har här ökat från 47 till 57 procent mellan 2006 och 2011.⁹¹ Tjänstesektorn blir allt mer viktig i regionen men för att den ska kunna utvecklas än mer måste regionen bli bättre på att mobilisera och formera resurser till denna sektor.⁹² Det är framför allt den kunskapsintensiva tjänstesektorn som är viktig för Stockholm. Bland Sveriges snabbväxande kunskapsintensiva företag år 2006 återfanns 45 procent (drygt 230 företag) i Stockholmsregionen. År 2011 hade andelen ökat till 53 procent.⁹³

Riskkapital

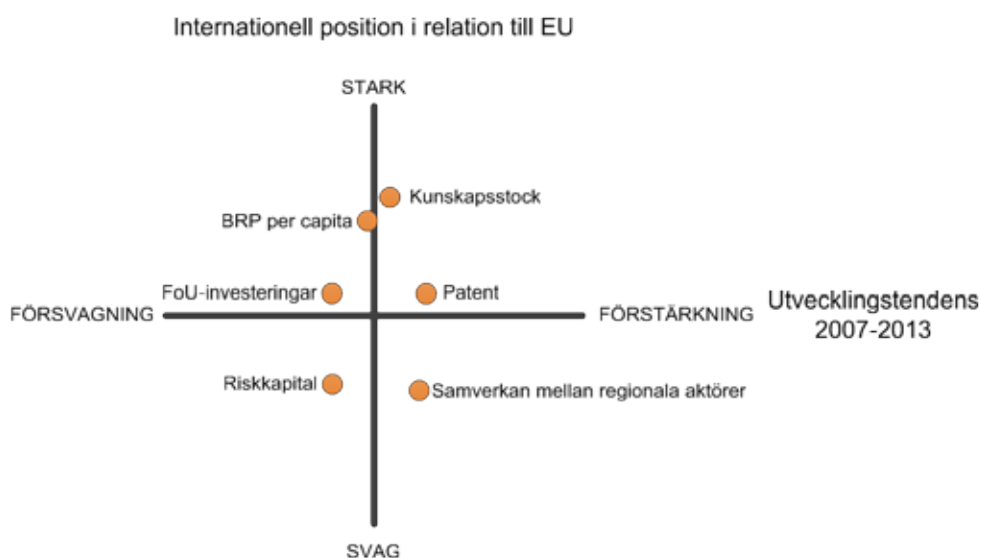
Staten spelar en viktig roll för kapitalförsörjningen i skeden med stor risk. I jämförelse med andra OECD-länder används en större del av Sveriges BNP till riskkapital.⁹⁴ Nationella forskningssatsningar inom medicin, teknik och klimat presenterades år 2009, vilket har påverkat regionens forskning och kluster inom dessa områden positivt. Sedan år 2006 har kapitalförsörjningen i små och medelstora företag blivit större genom förstärkt utlåning via ALMI. Genom

bildandet av Innovationsbron år 2006 har även kapitalförsörjning till företag som befinner sig i skärningspunkten mellan idé och produkt förbättrats i regionen.⁹⁵ I Stockholmsregionen saknas emellertid framför allt såddkapital i verkligt tidiga skeden. I jämförelse med andra OECD-länder är regionen också svag vad gäller förmåga att attrahera annat riskkapital, speciellt internationellt.⁹⁶

Sammanfattning

I en internationell jämförelse satsar näringslivet i regionen mycket på forskning och utveckling och har god tillgång till välutbildad arbetskraft. Näringslivet i regionen är varierat och den kunskapsintensiva tjänstesektorn är viktig för regionen liksom ett antal kluster inom IKT, Life science och miljöteknik. I Stockholmsregionen finns majoriteten av landets snabbväxande företag och dominansen är särskilt stark inom IKT och kunskapsintensiva tjänster. Regionens goda förmåga till kunskapsuppbyggnad står sig starkt internationellt sett och regionen har under många år haft en stark position internationellt sett vad gäller patentintensitet. Det finns dock hinder för en fortsatt hög kunskapsuppbyggnad och risk för försvagning inom området. Graden av samverkan mellan företag och universitet gällande FoU, bostadsbrist och kapacitetsbrist i infrastrukturen utgör hinder och måste lösas för en fortsatta stark utveckling inom området. En annan försvagande tendens finns idag även vad gäller regionens förmåga att attrahera internationellt riskkapital. Det finns starka kopplingar mellan aktörer i det regionala innovationssystemet och även mellan Stockholm- och Uppsalaregionen. Jämförelser visar dock att länkarna mellan företag och akademi är förhållandevis svaga i ett större internationellt perspektiv.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Innovationskraft.

Infrastruktur

Kommissionen har identifierat att brister i EU:s infrastruktur (transport, energi och bredband) är ett av de största hindren för att frigöra den inre marknadens tillväxtpotential. Inför den kommande budgetperioden 2014–2020 har kommissionen därför föreslagit en kraftig ökning av EU:s stöd på området.⁹⁷

Trafikverket och länen har regeringens uppdrag att upprätta långsiktiga planer för statliga insatser i vägar, järnvägar och annan transportinfrastruktur. Nuvarande planer gäller för perioden 2010-2021 och regeringen har nu uppdragit åt planupprättarna att planera för perioden 2014-2025. Utgångspunkten för innevarande planer är den så kallade Stockholmsöverenskommelsen som innebär att staten, regionen och kommunerna i Stockholmsregionen, har slutit upp bakom ett gemensamt utvecklingsprogram för infrastrukturen och transportsystemet i stort samt hur det ska finansieras. Överenskommelsen ligger till grund för länets prioritering av objekt i såväl regional som nationell plan.⁹⁸

OECD konstaterar i sin uppdaterade uppföljning av Stockholmsregionen att det mellan åren 2006–2010 inte har hänt så mycket vad gäller infrastrukturens utveckling som sådant. Däremot pekar rapporten på förändringar i förutsättningarna för transportsystemets utveckling i Stockholmsregionen. Det är i huvudsak Stockholmsöverenskommelsen, RUF 2010 och Trängselskatten som lyfts fram som särskilt viktiga.

Stockholmsregionen är beroende av ett väl fungerande transportsystem för regionens tillväxt. Transportsystemet i Stockholmsregionen har kapacitetsproblem och behov av reinvesteringar samtidigt som regionen har en hög befolkningstillväxt och miljömål som ska nås.⁹⁹ Det är en stor utmaning att kombinera fortsatt ekonomisk tillväxt och energiförbrukning med minskad miljöbelastning.

Tillgängligheten till och från andra regioner, men också inom Stockholmsområdet, har betydelse för hela nationen. Särskilt viktiga är Arlanda flygplats och Stockholms central som nav i de nationella flyg och järnvägsnäten.¹⁰⁰ Långa restider och en låg tillförlitlighet i trafiksystemet gör Stockholm till en mindre attraktiv region att bo och verka i.

Investeringar i infrastruktur

Stockholmsregionens befolknings- och ekonomiska tillväxt innebär flera utmaningar för de tekniska försörjningssystemen. Det nuvarande infrastruktur-systemet vad gäller transporter, vatten och avlopp lider av eftersatt underhåll och kapacitetsbrist idag eller i en nära framtid.

Den nuvarande infrastrukturinvesteringsplanen fram till år 2021 omfattar cirka 100 miljarder för Stockholmsregionen varav cirka 50 miljarder kommer från de

regionala och lokala aktörerna. De största investeringarna beräknas i spårobjekt (drygt 42 miljarder kr) och i vägobjekt (drygt 47 miljarder kr). Investeringar i sjöfart beräknas till 1,4 miljarder kr, regional kollektivtrafik på väg (bytespunkter och infartsparkeringar), 848 miljoner kr, och regionala åtgärdsplaner (trafiksäkerhet gång och cykel, miljö och klimat mm), 1,5 miljarder kr.¹⁰¹

Trots höga investeringar kommer trängsel och restider öka

Trots att investeringsnivån är historiskt hög i överenskommelsen beräknas den inte räcka till alla investeringar regionen har behov av. Den ökande befolkningen medför ett ökat bilresande och förväntas bidra till att trängseln och restiderna ändå ökar framöver. Exempelvis beräknas vägtrafiken öka med 80 procent fram till år 2030. I överenskommelsen förutsätts därför att vissa investeringar ska genomföras med stöd av statliga lån eller alternativt genom samverkan mellan offentliga och privata aktörer. Dessutom ska överskottet från trängselskatten under en längre tid bidra till finansieringen av Förbifart Stockholm.¹⁰²

Det regionala transportsystemets effektivitet och tillförlitlighet är av central betydelse för näringslivets möjligheter att utvecklas. Befolkningsutvecklingen kommer att bidra till att efterfrågan på transporter ökar. Samtidigt måste regionens klimatpåverkan minska för att nå regionala och nationella mål.¹⁰³

Statens investeringar i Stockholmsregionens transportsystem har varit otillräckliga i flera decennier, och statens andel av investeringarna är lägre i Stockholmsregionen än i övriga Sverige. Landstinget har ett stort åtagande för kollektivtrafikens infrastruktur i Stockholms län, och detta är en stor del av den regionala insatsen.

Vattenförsörjning och avloppsstruktur

Befolkningstillväxten ställer även krav på försörjningen av dricksvatten och avloppssystem. Stigande havsnivå kan hota Mälaren som dricksvattentäkt framöver. För att förhindra detta måste åtgärder sättas in. Även avloppssystemen måste byggas ut.¹⁰⁴ De största investeringarna i dricksvattensystemen utgörs av ledningsnäten. I Stockholms län finns det mer än 6 000 kilometer allmänna vattenledningar. Från år 2030 och framåt kommer delar av ledningsnätet behöva renoveras och bytas ut varje år. Till detta kommer teknisk utrustning som behöver förnyas. Om det brister i renoveringar av systemen är det risk för stora haverier och störningar i vattenförsörjningssystemen.¹⁰⁵

Behov av fortsatt bredbandsutveckling

En attraktiv och kunskapsintensiv storstadsregion kräver en stark bredbandsutveckling. Stockholmsregionen har generellt en stark IT-infrastruktur som stärker attraktionskraften för investeringar och företagsetableringar. Regionen behöver fortsätta stödja denna utveckling och samtidigt möjliggöra för utveckling och företagande även i länets yttre delar som skärgården och landsbygden.¹⁰⁶

Låga investeringar i infrastruktur i ett europeiskt perspektiv

Sverige har under lång tid tappat i infrastrukturinvesteringar i förhållande till jämförbara europeiska länder. Samtidigt har Stockholmsregionen haft en lägre investeringsandel i infrastruktur än riket i genomsnitt. Slutsatsen är därför att Stockholmsregionen har tappat investeringsandelar i ett internationellt perspektiv.¹⁰⁷

Sett till investeringar i exempelvis järnvägen framkommer att Sverige i jämförelse med andra europeiska länder investerade en låg andel av 2007 års BNP i järnvägsinfrastruktur. Av de totala investeringarna i järnvägsinfrastruktur år 2007–2013 ligger Sverige på en nivå om 2,94 procent av 2007 års BNP jämfört med genomsnittet för de undersökta länderna på 5,75 procent. Detta placerar Sverige på plats fyra från botten bland de jämförda EU-länderna. Även i jämförelse över totala utgifter för drift, underhåll och reinvesteringar i järnvägsinfrastruktur under perioden 2007–2013, som andel av längden järnvägsspår i kilometer år 2007, hamnar Sverige på sista plats bland de jämförda europeiska länderna. Under perioden investerar Sverige 0,33 miljoner euro per kilometer järnvägsspår. Genomsnittet för de övriga europeiska jämförelseländerna är 1,35 miljoner euro.¹⁰⁸

Internationell tillgänglighet

I ett globalt perspektiv är Stockholm en liten och perifert belägen region. Internationell tillgänglighet är ofta avgörande för det kunskapsintensiva näringslivets framtid, för kunskapsuppbyggnad och för viljan hos företag att etablera sig i Stockholmsregionen. En förutsättning för att konkurrera med andra storstadsregioner är en internationell öppenhet och goda flygförbindelser till och från regionen.¹⁰⁹

Stockholm Arlanda Airport är regionens viktigaste flygplats. Stockholm-Bromma Airport har också en viktig internationell funktion bland annat för förbindelsen med Bryssel.

Stockholmsregionen behöver öka sin tillgänglighet via flyg

Arlanda har totalt 81 internationella destinationer med reguljärflyg år 2012. Antalet är färre än Köpenhamn (118) men fler än Helsingfors (65) och Oslo (66). De populäraste internationella destinationerna till och från Arlanda är Köpenhamn, London och Oslo. Andra vanliga flygdestinationer är Helsingfors, Frankfurt och Amsterdam¹¹⁰. Arlanda har relativt få direktflyg och flygplatsens roll som internationell kontaktpunkt behöver stärkas ytterligare.¹¹¹ I den internationella jämförelsen av åtta storstadsregioner i samband med uppföljningen av RUF 2010 ligger Stockholm på sjätte plats vad gäller reguljära direktdestinationer, bara Oslo och Helsingfors har färre.¹¹²

I en analys av Stockholms internationella tillgänglighet i relation till de nordiska huvudstäderna och Berlin har direkt och indirekt tillgänglighet vägts samman.¹¹³ Analysen visar att Stockholms internationella tillgänglighet är relativt hög och bara

överträffas av Köpenhamn och Berlin. Stockholms internationella tillgänglighet har dock minskat sedan 2008, medan den internationella tillgängligheten till de andra städerna har ökat. Analysen visar vidare att Stockholm upplevde en positiv utveckling mellan 2002 och 2008. Därefter visar Stockholm på en negativ utveckling i tillgänglighet mellan 2008–2011, till skillnad från övriga i analysen som alla har upplevt en positiv utveckling. Stockholms negativa utveckling beror till stor del på att linjer till bl.a. Atlanta och Philadelphia har lagts ner.¹¹⁴

Bristande tillgänglighet är kostsamt

Beräkningar visar att en nedgång i tillgänglighet är kostsamt vad beträffar förlorad produktion. Om Stockholmsregionen (Arlanda) hade upplevt samma ökning i tillgänglighet mellan 2008 och 2011 som övriga Norden i genomsnitt, hade man tjänat ca 2,3 miljarder kronor i produktivitetstillväxt. Själva minskningen kostade regionen ungefär en halv miljard.¹¹⁵

Många kunskapsintensiva områden, kluster, forsknings- och innovationsmiljöer i regionen har kollektivrestider på över 60 minuter till Arlanda, trots geografisk närhet som exempelvis IT-klustret i Kista. Detta innebär att bil/taxi, i vissa fall i kombination med Arlanda Express, behöver användas i relativt hög grad. Det finns flera färdssätt att ta sig till och från Arlanda med snabbtåg (Arlanda Express), bussar, utbyggnaden av pendeltågstrafiken samt taxi. Även om antalet färdssätt till och från Arlanda har ökat är Arlanda fortfarande relativt otillgängligt ur ett regionalt perspektiv. I detta avseende är det relevant att jämföra med exempelvis Köpenhamn som har tunnelbaneförbindelse till Kastrup. I jämförelse med andra internationella storstadsregioner finns det därmed en utvecklingspotential i Stockholm mot bakgrund av den roll flyget har för företag inom exempelvis Life science, IKT eller finanssektorn.¹¹⁶

Effektivitet i transportsystemet

Ökad samordning mellan transportlagen behövs

Den samhällsutveckling som regionen strävar efter och de behov som finns ställer höga krav på sammanhängande transportsystem med samordning mellan transportlagen. För att undvika trängsel är det centralt att samordna infrastruktur- och kollektivtrafikutbyggnaden med utvecklingen av bebyggelse och näringsliv i och utanför länet. Här lyfts trimningsåtgärder i systemet fram som särskilt kostnads-effektiva, det vill säga mindre investeringar och stöd att effektivisera transport- och reseefterfrågan. Denna typ av mindre åtgärder har visat sig vara effektiva och viktiga komplement till de större kapacitetshöjande åtgärderna.¹¹⁷

Regionens stora behov av bostäder påverkar givetvis de investeringar som görs i infrastrukturen. Bland annat behöver förbindelserna till de regiondelar som växer snabbt byggas ut. Ny infrastruktur kan vara helt avgörande för att nya bostadsområden ska byggas. Försvårande för samplaneringen är att planeringen av

transportinfrastrukturen respektive bostadsbyggandet traditionellt sker i separata processer och av olika huvudmän med olika tidshorisonter.¹¹⁸

Mobility Management – ett sätt att påverka resvanor

Flera transportpolitiska studier visar på stora skillnader i resmönster och färsätt mellan män och kvinnor. Män åker i större utsträckning bil medan kvinnor i högre grad använder kollektivtrafiken. Kvinnor gör i snitt kortare resor och män i snitt längre resor. Kvinnor gör också fler serviceresor och fritidsresor medan män gör fler tjänsteresor. I samtliga kommuner i länet pendlar fler män än kvinnor ut ur kommunen, vilket innebär att kvinnors arbete finns närmare bostaden.¹¹⁹

Mobility Management-åtgärder handlar om att finna vägar att påverka resan eller transporten innan den har börjat. Det handlar om att hitta alternativa resesätt i syfte att effektivisera och minska bilanvändningen till förmån för kollektivt resande och gång- och cykeltrafik. Ett exempel kan vara informationskampanjer för att få fler människor att samåka eller cykla till jobbet. Andra exempel är att sätta in extra-bussar och att införa särskilda körfält för kollektivtrafiken som gör att fler väljer bort bilen. Ett nära samarbete mellan kommuner, arbetsgivare, åkerier och trafikbolag är viktigt för att insatserna ska bli lyckade.

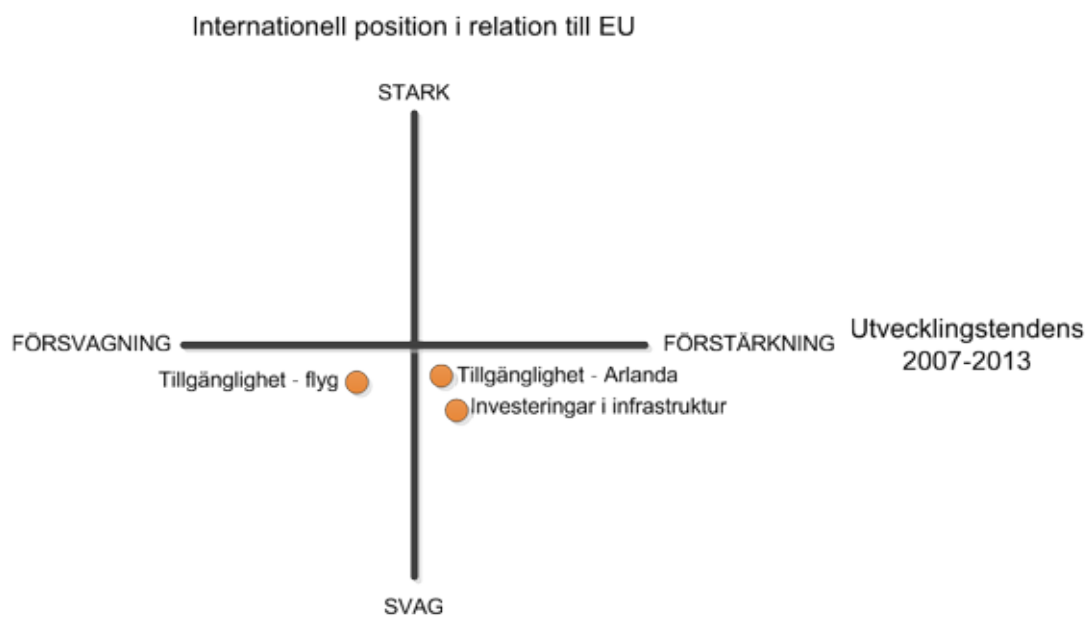
Sammanfattning

Stockholmsregionen står inför stora investeringar och förnyelsebehov i samtliga tekniska infrastrukturens system. Låga investeringar under lång tid i dessa system riskerar att påverka regionens förutsättningar för tillväxt och möjligheter att konkurrera med andra storstadsregioner framöver. För att det kunskapsintensiva näringslivet ska kunna fungera är det viktigt att satsningar görs i transportsystemet, lokalisering runt noder för persontransporter, tät trafikering stora delar av dygnet och kopplingspunkter som möjliggör tvärförbindelser.

De investeringar som planeras för under den kommande tioårsperioden är historiskt höga men väntas inte täcka in alla de investeringsbehov regionen står inför, också mot bakgrund av den förväntade befolkningstillväxten. De stora bristerna i transportsystemet avhjälps inte av att bygga enskilda objekt utan det krävs ett brett systemperspektiv och en samsyn hos alla aktörer i regionen. Planeringen av infrastrukturåtgärder behöver samplaneras med planeringen av bostadsförsörjningen och strategier för att uppnå regionala och nationella miljömål. Ett brett systemtänkande innefattar bland annat prioriteringar mellan trafikslag, ekonomiska styrmedel samt mobility management-åtgärder.

Vad gäller tillgängligheten via flyg ligger Stockholmsregionen relativt bra till i jämförelse med de nordiska huvudstäderna. I ett bredare europeiskt perspektiv framstår tillgängligheten som svagare. Antalet direktdestinationer till andra internationella storstadsregioner spelar en väsentlig roll. Stockholmsregionen har haft en negativ utveckling i den internationella tillgängligheten mellan 2008-2011.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Infrastruktur.

Bostäder

En grundförutsättning för Stockholmsregionens framtida tillväxt är att regionen är tillgänglig. Denna tillgänglighet innebär att infrastruktur och bostäder i regionen möjliggör rörlighet, pendling samt inflyttning av arbetskraft, studenter och forskare. Ytterligare en aspekt av tillgänglighet är att konkurrensen om de bostäder som finns hårdnar när det råder bostadsbrist vilket särskilt drabbar vissa grupper som har svårare att efterfråga en bostad på marknaden. En tillgänglig region är nödvändig för att regionen ska kunna stärka sin position framåt och konkurrera med andra storstadsregioner i Europa.

Bostadsbeståndet i länet uppgår idag till cirka 960 000 bostäder.¹²⁰ Bland dessa är cirka en fjärdedel äganderätter, de resterande är till hälften hyresrätter och hälften bostadsrätter.¹²¹ Enligt Handelskammaren i Stockholms beräkningar finns det idag ett underskott på 85 000 bostäder i länet och det råder främst brist på hyresrätter.¹²² Enligt en studie som KSL gjort har de räknat fram att bostadsskulden var 50 000 bostäder 2010. I det regeringsuppdrag som TMR redovisade hösten 2012 om en regional bedömning av behovet av bostäder till år 2030 har de även räknat med ett uppdämt behov på mellan 37 000–53 000 bostäder.

Nybyggnation

Låg nyproduktion av bostäder under många år har lett till stor bostadsbrist i regionen

Nyproduktionen av bostäder har varit för låg under flera år och bostadsbristen i regionen är idag stor. Det innebär att konkurrensen om de bostäder som finns hårdnar vilket särskilt drabbar de grupper som vill komma in på bostadsmarknaden som exempelvis unga, studenter, nyanlända, nyinflyttad arbetskraft osv. Detta innebär att unga får svårt att flytta hemifrån, att trångboddheten ökar och att de studentbostäder som finns i regionen idag endast täcker en bråkdel av behovet.

En intervjustudie med representanter från olika näringslivskluster i regionen visar bostadstillgångens stora betydelse för det kunskapsintensiva näringslivet och pekar på bostadsbristen som en begränsning för utvecklingen av klustren, bland annat vad gäller FOI-miljöer.¹²³

Regionens befolkning har under de senaste åren ökat med 35 000–40 000 personer per år och nytillskottet av bostäder i länet har varit i snitt 10 000 per år (varav 8 000 har varit nybyggda) under samma period. För att behovet ska kunna täckas och inte regionens tillväxttakt ska avstanna behöver bostadsproduktionen fördubblas jämfört med idag. Beräkningar visar att det under den kommande tvåårsperioden kommer att påbörjas sammanlagt cirka 18 000 bostäder i länet vilket inte kommer att täcka det behov som finns.

Hösten 2012 lämnade landstinget en regional bedömning av behovet av nya bostäder i Stockholms län till regeringen. Behovet är bland annat baserat på framtida befolkningsutveckling i länet och visar på behovet av ett tillskott om 16 000 bostäder per år.¹²⁴

Stora regionala skillnader i byggandet

Majoriteten av kommunerna i länet (23 av 26 kommuner) pekar idag på bostadsbrist men det finns stora skillnader i bostadsbyggandet i regionen. Ungefär hälften av byggandet har de senaste två åren skett i Stockholms stad, där också ungefär hälften av länets invånare finns. Vad gäller länets andra kommuner har det under perioden 2000 till 2011 i snitt påbörjats 48 bostäder per 1000 invånare. I Solna, som ligger högst i länet efter Stockholms stad, har det byggts ungefär dubbelt så många nya bostäder än länsgenomsnittet under perioden. I Danderyd och Norrtälje har det däremot byggts ungefär hälften så många bostäder som länsgenomsnittet under perioden.¹²⁵

I Stockholms stad färdigställdes det under år 2011 drygt 3 000 nyproducerade bostäder vilket är färre än de senaste fem åren och beror på relativt få påbörjade nybyggen under krisåret 2009. Bland de påbörjade nybyggena under året dominerade nybyggandet av bostadsrätter (68 procent). En femtedel av tillskottet av nya bostäder under året bestod av om- och tillbyggnationer. Drygt tre fjärdedelar av det totala tillskottet av nya bostäder tillkom i Stockholms innerstad och där är det främst ombyggnad av gamla lokaler som står för tillskottet. De stadsdelsområden som fick störst tillskott av nyproducerade bostäder år 2011 var Hägersten-Liljeholmen, Bromma och Kungsholmen. Östermalm och Spånga-Tensta stadsdelsområden var de som fick minst tillskott av nyproducerade bostäder under året.¹²⁶

En översiktlig analys över planerad befolkningsökning och planerat bostadsbyggande per kommun fram till år 2020 framtagen av Statistiska Centralbyrån och Ångpanneföreningen AB visar på en fortsatt bostadsbrist i länet.¹²⁷

Liten nybyggnation i Stockholmsregionen i jämförelse med de nordiska huvudstäderna

Under perioden 2000 till 2011 påbörjades det i snitt 7 bostäder per tusen invånare i Helsingforsregionen, 6 i Oslo, 4,1 i Stockholm och 2,7 i Köpenhamn. I samtliga av de nordiska huvudstadsregionerna föll bostadsbyggandet vid finanskrisen 2008. Med undantag för Köpenhamnsregionen, där bostadsbyggandet har fortsatt att minska, återhämtade sig bostadsbyggandet i alla de nordiska huvudstadsregionerna till följd av de insatser som genomfördes för att stimulera samhällsekonomin.¹²⁸

Bostadsbestånd

Stort underskott på hyresrätter i regionen

Det saknas framförallt hyresrätter i länet. Det har byggts få nya hyresrätter sen 1990-talet samtidigt som många av de befintliga hyresrätterna har omvandlats till bostadsrätter. Andelen hyresrätter på länets bostadsmarknad har minskat från cirka 60 procent till 37 procent de senaste 20 åren.¹²⁹ Andelen småhus i regionen har hållit sig relativt konstant de senaste åren.¹³⁰

Upplåtelseformerna varierar inom regionen

Fördelningen mellan upplåtelseformerna skiljer sig stort mellan kommunerna och inom olika delar av kommunerna i länet. Den största omvandlingen från bostadsrätter till hyresrätter har skett i Stockholms stad där cirka 70 procent av länets ombildningar skett under perioden år 2000 till 2011. Andra områden där ombildning inom flerbostadshusgruppen i länet är stor är Stockholm Sydost¹³¹. En studie över utvecklingen av regionala skillnader i boendeförhållanden mellan 1999–2005 visar att andelen höginkomsttagare i bostadsrätter har ökat. Samtidigt har andelen höginkomsttagare som bor i hyresrätter minskat. Skillnaden i inkomst mellan boende i bostadsrätt och hyresrätt har således ökat under perioden.¹³²

Mer effektivt utnyttjande av det befintliga bostadsbeståndet

Det behövs inte bara byggas nya bostäder för att få en fungerande bostadsförsörjning för regionens långsiktiga utveckling, det befintliga beståndet måste också användas mer effektivt. En väl fungerande bostadsförmedling som exempelvis Stockholms stads bostadsförmedling som fungerar som en regional förmedling är ett exempel på hur förmedling av bostäder kan bli transparent. Något som saknas i länet är en transparent förmedling av andrahandsbostäder som ytterligare skulle kunna förbättra rörligheten på bostadsmarknaden. Regeringen har på senare tid underlättat för andrahandsuthyrning som en åtgärd för att öka rörligheten. Bristen på bostäder har minskat rörligheten på bostadsmarknaden i länet. De generellt höga hyrorna för nyproduktion och höga priser på ägandemarknaden gör det svårare för många att flytta till en större bostad. Detta gör att många hushåll är trångbodda och att många äldre väljer att bo kvar i en för stor bostad för att den är billig istället för att flytta till en mindre nyproducerad bostad eftersom det skulle innebära en högre hyra. En annan faktor som påverkar rörligheten är höga transaktionskostnader i form av reavinstskatt och avgifter i samband med köp men även sänkt fastighets-skatt och avdrag för räntekostnader.

Antalet personer mellan 18–85 år som bor i andra hand eller tredje hand i Stockholms län beräknades år 2011 till cirka tre procent av befolkningen, motsvarande 49 000 personer. Utöver dessa uppskattas ytterligare tre procent i länet vara inneboende vilket innebär att sex procent av länets befolkning saknar förstahandskontrakt.¹³³ Många av de som bor i andra hand är unga och studenter. Även tillfällig arbetskraft, nyanlända invandrare, personer i hemlöshet och andra

ofta ekonomiskt svaga grupper, får i många fall förlita sig till andrahandsbostadsmarknaden. En högre andel av de som 2011 uppgav att de bodde i andra hand hade utländsk bakgrund medan det generellt inte fanns några särskilda skillnader på andrahandsbostadsmarknaden mellan kvinnor och män.

Regler kring andrahandsuthyrning eller inneboende ändrades år 2009 i syfte att öka rörligheten på bostadsmarknaden. Regeringen har även ökat schablonavdraget för skatt på vinst av att hyra bostad för att öka utnyttjandet av det befintliga bostadsbeståndet. Under våren 2013 infördes ytterligare avregleringar av andrahandsmarknaden för att öka bostadstillfällena.

Bostadssegregationen i länet är begränsande för regionens tillväxt

Bostadssegregationen i länet är begränsande för regionens tillväxt då den leder till att kvinnors och mäns fulla potential inte tillvaratas. En socialt hållbar tillväxt förutsätter att alla människor har skäligen likartade förutsättningar var de än bor i regionen. OECD har i en undersökning framfört att den höga arbetslösheten samt attityder mot personer med utländsk bakgrund i olika delar av länet är viktiga frågor för regionen att lösa.

Stockholm, Södertälje, Botkyrka och Huddinge har, under det senaste decenniet tillsammans tagit emot drygt 80 procent av alla flyktingar som blivit kommunmottagna i länet. De senaste åren noteras emellertid en tendens till ökad spridning mellan länets kommuner. Nästan alla kommuner i Stockholms län uppger bostadsbrist som ett skäl att inte ta emot fler flyktingar. Detta är något som i hög grad påverkar de kommunmottagnas bostadssituation.¹³⁴

Från och med 2012 omfattas nio kommuner i landet av regeringens urbana utvecklingsarbete i syfte att skapa bättre levnadsvillkor i stadsdelar med brett utanförskap. I Stockholms län består dessa av stadsdelarna Ronna och Hovsjö i Södertälje kommun samt Rinkeby och Tensta i Stockholms stad. Länsstyrelsen beslutade hösten 2011 att en av prioriteringarna inom det regionala tillväxtarbetet är att använda nyproduktion av bostäder som ett verktyg för att inte ytterligare förstärka de regionala skillnaderna samt att svara mot behovet av ett varierat bostadsbestånd.¹³⁵

Hushållens utgifter för boende höga i ett europeiskt perspektiv

Bristen på hyresrätter har medfört höga hyror och i en jämförelse med 15 OECD-länder ligger Sverige på nummer två vad gäller länder där hushållen har högst utgifter för boende som andel av samtliga hushållsutgifter.¹³⁶

Investeringar i bostäder i ett europeiskt perspektiv

Då Stockholmsregionen och Sverige jämförs med andra storstadsregioner och länder, ligger de offentliga investeringarna i bostäder som andel av BNP mycket lågt i Sverige. Dessa låga investeringar har, under ett antal år tillsammans med den

snedvridna bostadsmarknaden, bidragit till bostadsbristen och de höga boendekostnaderna som en följd av detta.

Fastighetspriser

Stor ökning av fastighetspriserna i Stockholmsregionen under 2000-talet

Under 2000-talet ökade priset på en villa i Stockholms län med 70 procent och priset på en bostadsrätt med över hundra procent. Under år 2011 började dock priserna minska och priset på en bostadsrätt minskade med 5 procent och för en villa med 4 procent. Snittpriset på en villa i länet idag är dubbelt så hög som i resten av riket.

Det råder idag stora prisskillnader på fastigheter inom regionen. Snittpriset på en villa varierar från cirka 14 000 kronor per kvadrater i Norrtälje till 43 000 kr på Lidingö och bostadsrättspriserna från 12 000 kronor per kvadratmeter i Nynäshamn¹³⁷ till upp till 65 000 kronor i Stockholms stad¹³⁸.

En internationell jämförelse visar att de svenska bostäderna idag är övervärderade och att det i Europa endast är Frankrike och Belgien vars bostäder är mer övervärderade.¹³⁹

Studentbostäder

Fler studentbostäder behövs i länet

Det är stor brist på studentbostäder i länet och har så varit under många år. Bristen har ökat under de senaste åren i och med ökad inflyttning och stora ungdomskullar. Det finns idag ca 94 000 studenter vid länets högskolor och 12 500 studentbostäder i länet. Drygt 60 procent av länets studentbostäder finns i Stockholms stad, 20 procent finns i Solna och sju procent i Huddinge. 16 av länets 26 kommuner anger att det finns en brist på studentbostäder idag.¹⁴⁰

Om kunskapsregionen Stockholm ska kunna växa måste beståndet av studentbostäder täcka behovet hos de studenter och forskare som behöver attraheras. De senaste åren har nyproduktionen av studentbostäder minskat i länet. Under hösten 2011 annonserade Stockholms stad ett tillskott på 4 400 studentbostäder fram till år 2015. Även i Danderyd, Huddinge, Solna, Sundbyberg, Södertälje och Upplands-Väsby planeras det för nya studentbostäder kommande år men det behöver planeras för studentbostäder i fler av länets kommuner för att möta behoven.

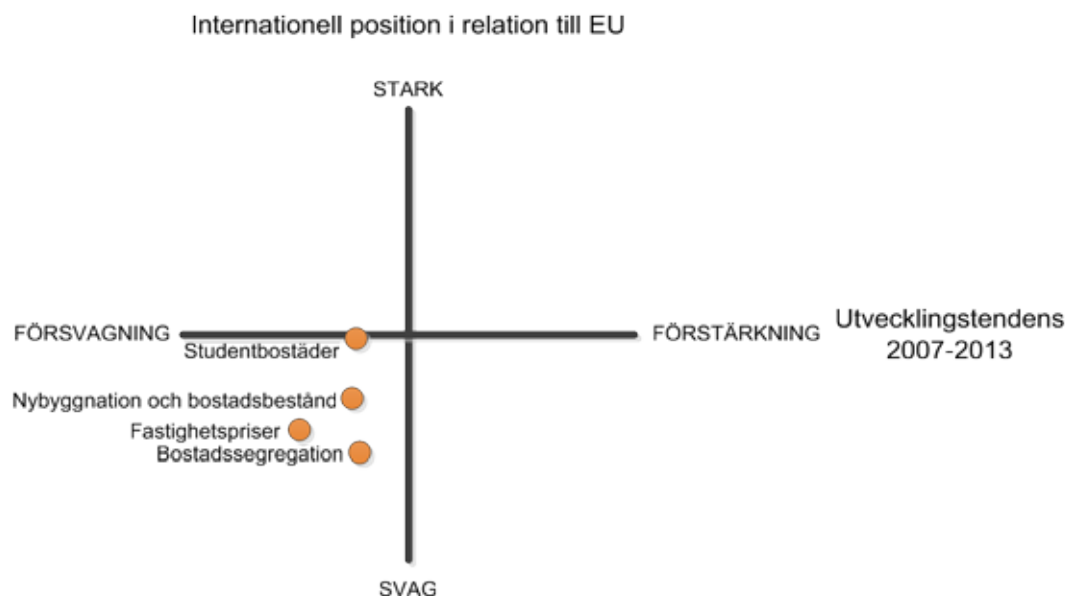
Sammanfattning

Nyproduktionen av bostäder i Stockholmsregionen har varit låg under många år, inte minst vad gäller hyresrätter. I en jämförelse med storstadsregionerna i Norden har både Helsingfors- och Osloregionen producerat fler bostäder årligen i snitt under 2000-talet. Även i ett internationellt perspektiv ses bostadsbristen i regionen som allvarlig och staten anses spela en viktig roll i detta krävs det offentliga investeringar, politiska reformer och en regional helhetssyn för att inte tillväxttakten i regionen ska avstanna. I jämförelse med andra OECD-länder ligger Sverige mycket lågt vad gäller offentliga investeringar i bostäder som andel av BNP och bostadsbristen i Stockholms län anses vara ett centralt problem för regionens konkurrenskraft.

Priserna på bostadsrätter och villor har ökat kraftigt under 2000-talet i regionen och i jämförelse med andra europeiska länder ligger Sverige högt vad gäller övervärdering av bostäder. I en jämförelse med andra OECD-länder ligger Sverige högt vad gäller hushållens utgifter för boende som andel av samtliga utgifter. Åtgärder har gjorts de senaste åren för att underlätta för uthyrning av bostad samt öka de ekonomiska incitamenten och på så sätt öka rörligheten på bostadsmarknaden. Åtgärder behöver idag också inriktas på att stärka parterna på andrahandsmarknaden.

Idag råder studentbostadsbrist och tillgången i länet uppgår till cirka 12 500 studentbostäder varav cirka 60 procent återfinns i Stockholms stad. Flera kommuner planerar bygga studentbostäder de kommande åren vilket är en förutsättning för att Stockholmsregionen ska kunna fortsätta attrahera studenter och säkra kompetensförsörjning.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Bostäder.

Energi och klimat

En dryg femtedel av Sveriges befolkning bor i Stockholms län. I länet finns tät bebyggelse i stadskärnor, hög ekonomisk aktivitet, stark befolkningstillväxt, dominerande tjänstesektor och stora transportflöden. Länet har en stor rörlighet – människor och verksamheter rör sig in och ut över regionens gränser, och kraven på god tillgänglighet för arbete, rekreation och service är höga. Dessa karakteristika präglar både energisystemen och energianvändningen. I Stockholmsregionen är det transporter, bebyggelsens uppvärmningsbehov samt tjänstesektorns elanvändning för kontorsdrift och belysning som står för den största energianvändningen. Näringslivet i länet domineras av en stor tjänstesektor och regionens industri svarar för endast 5 procent av energianvändningen. Stockholmsregionen står sammantaget för 14 procent av Sveriges totala energianvändning.¹⁴¹

Energistudien för Stockholmsregionen (2009) visar på fem centrala utmaningar när det gäller energibehov och utsläpp av växthusgaser i Stockholmsregionen:

- Minska regionens energiförbrukning och växthusgasutsläpp samtidigt med en kontinuerlig hållbar ekonomisk tillväxt och befolkningsökning
- Minska klimatpåverkan inom transportsektorn och samtidigt skapa en god tillgänglighet
- Säkra bränsletillförseln, -lagring och -distribution i regionen
- Utveckla robusta små- och storskaliga energisystem som möter nya behov och krav på förnybarhet och effektivitet
- Anpassa regionen till påverkan och förutsättningen i omvärlden, men också påverka omvärldens mål och strategier

Länets klimat- och energistrategi¹⁴² (2013) har pekat ut sex åtgärdsområden för att nå de uppsatta målen:

1. I åtgärdsområdet *Transporter och resande* är fokus att effektivisera person- och godstransporterna
2. *Energianvändning i bebyggelsen* kan sammanfattas i att fasa ut olja och direktverkande el, att energieffektivisera befintligt fastighetsbestånd samt att verka för energieffektiv nybyggnation
3. *Energiproduktion – nya och gamla system* handlar framförallt om att fortsätta omställningen till kolneutrala bränslen och effektivare system
4. I åtgärdsområde *Samhällsplanering, regionala strukturer och markanvändning* är betydelsen av långsiktighet i såväl transportinfrastruktur som övrig samhällsplanering grundläggande

5. *Kunskapsuppbyggnad och utvecklingsarbete* har en central roll i omställningen till ett samhälle med begränsad klimatpåverkan där kunskapsutveckling, kompetensförsörjning och innovationsförmåga är viktiga aspekter
6. Åtgärdsområde *Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster* betonar vikten av en hållbar konsumtion för att minska människans klimatpåverkan

Energieffektivisering

Relativt låg energianvändning per person i ett nationellt perspektiv

Energianvändningen per invånare är relativt låg i Stockholms län, knappt 30 MWh per invånare jämfört med drygt 40 MWh per person på nationell nivå (förluster i kärnkraftverken ej medräknade). Anledningen till den låga energianvändningen är att Stockholmsregionen kan utnyttja sin storlek, bebyggelse- och samhällsstruktur för effektiv energianvändning. Stockholmsregionen har också möjligheter att utnyttja ny energiteknik i större utsträckning än mindre orter med gles bebyggelse.

Den totala tillförda energin (bruttoenergianvändningen¹⁴³) inom Stockholms län har ökat med 20 procent mellan 1990–2007, vilket är i paritet med befolkningstillväxten under samma period. Energianvändningen per invånare har således hållit sig på en relativt konstant nivå. De årsvariationer som kan utläsas beror främst på en varierande utetemperatur.¹⁴⁴

Utvecklingen av energianvändningen över tid skiljer sig åt mellan olika sektorer. Samtidigt som transportsektorn har ökat energianvändningen har hushållens energianvändning minskat.¹⁴⁵

Relativt sett förbrukar svenskar och svenska industrier mer el än andra industriländer per capita. En stor anledning till detta är att den svenska elen, som till stor del har sitt ursprung i vatten- och kärnkraft, historiskt sett varit billig. Bristen i den regionala statistiken gör det svårt att jämföra Stockholmsregionen med andra europeiska regioner.¹⁴⁶

Det befintliga bostadsbeståndet – stort behov av energieffektivisering

Bostäder byggda på 60- och 70-talet, de så kallade miljonprogramsområdena, utgör ungefär en fjärdedel av länets bostadsbestånd. Bostäder från denna period har generellt en hög energiförbrukning. Flera av dessa står nu inför ett behov av omfattande renoveringar vilket också innebär en möjlighet att effektivisera energianvändningen avsevärt. En stor del av denna bebyggelse tillhör allmännyttan och ägs helt eller huvudsakligen av kommunerna. Allmännyttan ska sedan 2011 drivas affärsmässigt.¹⁴⁷ En upprustning är nödvändig men inte alltid lönsam i det korta perspektivet. Att minska energikostnaderna i samband med renoveringar kan räknas hem i ett längre perspektiv men kostnaderna för renovering tenderar att öka med ökande ambitionsnivå. Detta kan givetvis ha en inverkan på framtida hyres-

nivåer om finansieringen inte löses på annat sätt. Enligt ett flertal aktörer i regionen är Boverkets energikrav idag för låga och många kommuner ställer egna och högre krav på byggnaders energiprestanda både vid renovering, ombyggnad och nybyggnad. Initialkostnaden för omställning till energieffektivare bostäder är idag hög och kompetensutveckling och innovativa lösningar behövs inom detta område i regionen.¹⁴⁸

Växthusgaser

Hur klimatet kommer att se ut i framtiden beror på hur mycket växthusgaser vi historiskt släppt ut, släpper ut idag och imorgon. Storleken på utsläppen beror på hur samhället utvecklas, exempelvis vad gäller befolkningsutveckling, konsumtionsmönster och teknisk utveckling.

De totala utsläppen av växthusgaser har minskat i samtliga sektorer utom transportsektorn

Transportsektorns energianvändning är en knapp tredjedel av Stockholms läns totala energianvändning men sektorn står ändå för cirka 50 procent av koldioxidutsläppen.¹⁴⁹ Det beror på att drivmedlen i huvudsak är fossila bränslen, bensin och diesel. Antalet resor per person har ökat under den senaste 30-årsperioden och resorna har blivit längre. Även om regionen har ett stort kollektivtrafiknät är personbil det vanligaste transportmedlet, oavsett resans längd eller ärende. Där-
emot dominerar kollektivtrafiken under maxtimmen (timmen med flest resor).¹⁵⁰ I länet är närmare hälften av alla resor en bilresa och det är främst män som står för bilåkandet. Majoriteten av alla kollektivtrafikresor i Stockholms län (58 procent) görs av kvinnor. Transporterna kopplade till näringslivet står för en femtedel av alla vägtransporter i länet. Detta är en högre andel än för landet som helhet.

Biltrafiken växer i takt med befolkningstillväxt och ekonomisk utveckling

Regionförstoringen leder också till ökad biltrafik och varutransporter. Regionens vägtrafiksystem är hårt utnyttjat och mycket sårbart. Vägtrafiken ökar snabbare än utbudet av nya vägar. Även järnvägen har en begränsad kapacitet.

Växthusgaserna har minskat per capita

Växthusgasutsläppen har minskat per capita med cirka 0,8 ton mellan åren 2006 och 2010, från 4,9 ton till 4,1 ton. Detta beror framförallt på att den mix av bränslen som används för elproduktion och fjärrvärmeproduktion i stor utsträckning är förnybar. Detta har fått till följd att utsläppen har minskat i sektorn byggd miljö och service samtidigt som energianvändningen har ökat. Industrisektorn har minskat sin energianvändning men inom transportsektorn har dock både energi-användning och CO₂-utsläppen ökat.¹⁵¹

Jämfört med många andra storstadsregioner ligger Stockholm bra till. Utsläppen av växthusgaser från energianvändning är betydligt lägre än jämförbara storstadsregioner i världen – och närmare hälften av genomsnittet för resten av landet. De låga utsläppssiffrorna beror på effektiva och storskaliga system för uppvärmning, det vill säga fjärrvärme, samt väl utbyggd kollektivtrafik. Jämfört med resten av landet har Stockholm en mycket liten energiintensiv industri, vilket också bidrar till de låga utsläppssiffrorna.¹⁵²

Utsläpp luftföroeningar

Vägtrafiken – den dominerande källan till luftföroeningar

Vägtrafiken är den största källan till luftföroeningar i Stockholms län. Det är framförallt vid starkt trafikerade gator och utmed större infarter som är halterna av partiklar och kvävedioxid är höga. De miljö kvalitetsnormer som enligt lag ska följas överskrids idag längs många gator och vägar i Stockholms län.

Partiklarna i luften är den luftföroening som anses vara mest farlig för hälsan, speciellt för de som redan är sjuka samt barn och äldre. Partiklar försämrar lungfunktionen och bidrar till att öka dödligheten i hjärt-kärlsjukdomar. Enligt svenska studier bedöms partiklar orsaka mellan 3 000 och 5 000 förtida dödsfall per år i Sverige vilket motsvarar en förkortad medellivslängd på cirka 6–12 månader.

Runt 4 000 personer i Stockholmsregionen bor i områden där partikelhalterna överskrider både EU:s gränser och de svenska miljö kvalitetsnormerna. Därutöver har 300 000 personer sin bostad i områden där halterna ligger på gränsen, konstateras i miljö hälsorapporten för Stockholms län 2009.

För att klara miljö kvalitetsnormen har ett åtgärdsprogram utarbetats i länet. En av de viktigaste åtgärderna är att minska användningen av dubbdäck. Förändring i lagstiftning år 2010 möjliggör för kommuner att lättare införa dubbdäcksförbud på kommunala vägar. Med nuvarande trender är det regionala delmålet svårt att nå.¹⁵³

Halterna av partiklar och kvävedioxid har minskat något

En del av förbättringen kan förklaras av minskade utsläpp i Europa och därmed minskad intransport av främst de mindre partiklarna. Partikelhalterna i Stockholm behöver dock minskas och även om EU:s gränsvärden för första gången klarades sedan mätningarna startade på Hornsgatan under 2012 är marginalerna till gränsvärdena fortfarande små.¹⁵⁴ Stockholm ligger relativt bra till ur ett europeiskt perspektiv vid en jämförelse av PM 10-halter.¹⁵⁵

Kvävedioxidhalterna har minskat

Beroende på teknikutvecklingen och att luften som transporteras in till regionen från utlandet blivit renare har kvävedioxidhalterna minskat sedan 1982. Förbättringar kan tydligast ses under första hälften av 1990-talet. Detta beror främst på minskade utsläpp av kvävedioxider från vägtrafiken på grund av att kraven på

katalytisk avgasrening från personbilar då hade störst effekt. För Stockholmsregionen har också införandet av trängselskatten haft betydelse. Vid Lilla Essingen visar dock mätningarna på högre halter de senaste två åren (2010–2011), mätserierna är dock för korta för att kunna uttala sig om någon långsiktig trend.¹⁵⁶

Företagande inom miljösektorn

Miljösektorn växer i Stockholm. Antalet personer som arbetar inom miljösektorn i Stockholms län har ökat med 12 procent sedan 2003. 1 procent av stockholmarna arbetar idag inom miljösektorn.

Under nuvarande programperiod har antalet sysselsatta ökat med ungefär 10 procent mellan 2006 och 2010. Majoriteten av de sysselsatta inom miljösektorn är män – tre fjärdedelar. Kvinnornas andel har ökat något under perioden. Miljösektorn omfattar företag som mäter, förebygger, begränsar, minimerar eller återställer miljöförstöring. De företag som arbetar med problem relaterade till avfall, buller och ekosystem innefattas också, liksom renare teknologier och tjänster som minskar miljörisiker eller minimerar utsläpp och resursanvändning.

Omsättningen inom miljösektorn uppgick år 2011 till 35 337 miljoner kr vilket motsvarar en ökning med 47 procent sedan 2003.¹⁵⁷

I ett internationellt perspektiv är miljösektorn i Stockholmsregionen internationellt känd genom bl.a. investeringar och kompetens inom hållbar stadsutveckling samt stor närvaro av framstående miljöteknikindustri. År 2010 fick Stockholm utmärkelsen som Europas första miljöhuvudstad av EU-kommissionen.¹⁵⁸ Exempelvis är Hammarby sjöstad och Norra Djurgårdsstaden två internationellt kända stadsutvecklingsprojekt.

Branschsegmentet miljöteknikföretag utgör en delmängd av miljösektorn och kännetecknas av stor andel FoU. År 2011 sysselsatte miljötekniksektorn i Stockholms län 12 724 personer. Antalet arbetsställen i länet var samma år 433 vars totala nettoomsättning uppgick till 69,7 miljarder. Det branschsegment som sysselsätter flest i länet är miljötjänster och konsulter följt av energi- och resursåteranvändning/effektivisering i byggnader och processer.

Endast en liten andel av miljöteknikföretagen exporterar sina varor och tjänster. Dessa företag har dock större omsättning än de företag som inte exporterar. Branschsegmentet luftkvalitet utmärker sig genom att överstiga de andra branschsegmenten vad gäller export, andel FoU samt omsättning.¹⁵⁹

Sammanfattning

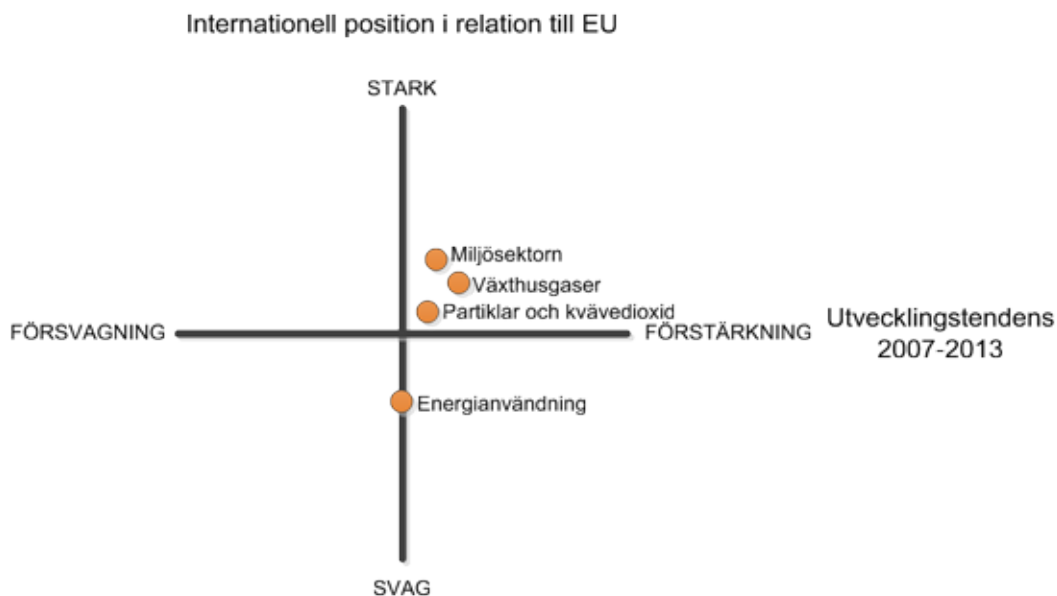
Energiförsörjningen och klimatutmaningen spelar en avgörande roll för att Stockholmsregionen ska kunna fortsätta växa och utvecklas men samtidigt uppnå miljömålen. Idag står transport- och bebyggelsesektorerna för 80 procent av länets direkta utsläpp. Energianvändningen per capita har legat på en relativt konstant nivå, i paritet med befolkningsökningen. Sverige som nation uppvisar dock en

relativt hög energianvändning per capita sett ur ett internationellt perspektiv. Stora energivinster vad gäller bostäder bedöms kunna göras i Stockholmsregionens miljonprogramsområden i samband med de renoveringar som områdena står inför. I flera områden i länet måste segregationsproblematik och kulturmiljöfrågor hanteras samordnat med energifrågorna vid ombyggnad av befintlig bebyggelse.

En stor del av utsläppen står vägtrafiken för. Trots en väl utbyggd kollektivtrafik står bilåkandet för en stor del av persontransporterna. Antalet resor är jämt fördelat mellan män och kvinnor – men man reser på olika sätt. Män använder bilen i större utsträckning och de cyklar mer. Kvinnor reser däremot mer kollektivt och går mer. Stockholmsregionen ligger relativt bra till i ett internationellt perspektiv gällande luftföroreningar även om gränsvärden överskrids vid vissa infarter och gator i Stockholm.

Utvecklingen inom miljöteknikområdet är starkt beroende av de företag som verkar inom sektorn. Miljösektorn visar en positiv trend och i ett internationellt perspektiv anses Stockholmsregionen ha en stark position. Miljötekniksektorn, som är en del av miljösektorn, sysselsatte år 2011 knappt 13 000 personer, framför allt inom miljötjänster och konsultverksamhet.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Energi och klimat.

Referenser

- 1 http://ec.europa.eu/europe2020/targets/eu-targets/index_sv.htm.
- 2 <http://www.regeringen.se/content/1/c6/20/16/51/7792549b.pdf>.
- 3 Statistik från Tillväxtanalys. En nationell analys av socioekonomiska förutsättningar, obalanser och flaskhalsar som underlag till analysdelen i Partnerskapsöverenskommelse. Vissa uppgifter kommer från Sveriges nationella reformprogram 2012.
- 4 <http://www.regeringen.se/content/1/c6/20/16/51/7792549b.pdf>.
- 5 *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 6 Ibid.
- 7 Ibid.
- 8 Ibid.
- 9 *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFSS) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- 10 *Läget i länet – Arbetsmarknad och ekonomi*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2013.
- 11 *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 12 *Stockholm 2020 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos*. Rapport 2011:37. Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 13 *Stockholm lyfter Sverige men 2 500 saknar behörighet, Nutid & Framtid*. Rapport 2013:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 14 *Stockholms studenter – flest bäst och sämst, Nutid & Framtid*. Rapport 2012:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 15 Ibid.
- 16 Ibid.
- 17 Ibid.
- 18 *Flyktning i Stockholms län, så gick det sedan...* Rapport 2011:20. Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 19 *Stockholm lyfter Sverige men 2 500 saknar behörighet, Nutid & Framtid*. Rapport 2013:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 20 *Stockholms studenter – flest bäst och sämst, Nutid & Framtid*. Rapport 2012:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 21 Ibid.
- 22 Statistik från Skolverket 2012.
- 23 Ibid.
- 24 Uppföljning av RUFSS 2010.
- 25 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35. Länsstyrelsen i Stockholms län. 2011
- 26 Uppföljning av RUFSS 2010.
- 27 *Årsrapport 2012. Statistik över yrkeshögskoleutbildning, kvalificerad yrkesutbildning och kompletterande utbildning*. Myndigheten för Yrkeshögskolan.
- 28 *Flyktning i Stockholms län – så gick det sedan*. Rapport 2011:20. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 29 *Stockholm 2020 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos*. Rapport 2011:37. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 30 *Jämförd Tillväxt*. Rapport 2013:2 Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 31 *Stockholms studenter – flest bäst och sämst, Nutid & Framtid*. Rapport 2012:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.

-
- 32 Statistik från SCB/AKU.
- 33 Statistik från Ekonomifakta.
- 34 Uppföljning av RUFS 2010.
- 35 Statistik från SCB/AKU. Statistik om långtidsarbetslöshet från SCB:s rAps/RIS-databas
- 36 *Läget i länet. Arbetsmarknad och ekonomi.* Mars 2013. SCB/AKU.
- 37 *Statistik om Stockholm, Arbetsmarknad, Arbetsökande i stadsdelområden 2011.* Stockholms stad.
- 38 *Prognos hösten 2011. Arbetsmarknadsutsikter Stockholms län 2012.* Arbetsförmedlingen.
- 39 SCB/AKU Andel öppet arbetslösa i befolkningen, procent efter region, kön, variabel och tid, födelseregion.
- 40 Statistik från SCB/AKU.
- 41 Arbetsförmedlingen 2012.
- 42 *En dörr in flera vägar ut, en studie av ungdomsarbetslösheten i Stockholmsregionen.* Rapport 2011:10. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 43 *Ibid.*
- 44 Uppföljning av RUFS 2010.
- 45 *Unga som varken arbetar eller studerar – så många är de i Stockholmsregionen.* Rapport 2012:14. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 46 Storstadsregionerna är desamma som används vid jämförelser i uppföljningen av RUFS 2010, dvs. Cataluña (Barcelona), Southern and Eastern (Dublin), Berlin, Etelä-Suomi (NUTS 2006) (Helsingfors), Hovedstaden Köpenhamn, Oberbayern (München), Oslo og Akershus (Oslo), Noord-Holland (Amsterdam).
- 47 Statistik från Eurostat: Young people aged 18-24 not in employment and not in any education and training, by sex and NUTS 2 regions (from 2000 onwards) - NEET rates.
- 48 Statistik från Diskrimineringsombudsmannen.
- 49 Ohälsotalet fr.o.m. år 1998: Antal utbetalda dagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning samt sjukersättning/ aktivitetsersättning (före år 2003 förtidspension/ sjukbidrag) från socialförsäkringen relaterat till antal registrerade försäkrade (befolkningen) 16-64 år. Alla dagar är omräknade till nettodagar, t.ex. TVÅ dagar med halv ersättning blir EN dag. Sjuktalet fr.o.m. 1998: Antal utbetalda dagar med sjukpenning per registrerad försäkrad i åldrarna 16-64 år exklusive försäkrade med hel sjukersättning eller aktivitetsersättning (före år 2003 hel förtidspension eller helt sjukbidrag). Sjuktalet redovisas för en tolv månadersperiod. Alla dagar räknas som EN dag oavsett omfattningen är hel, halv osv.
- 50 Bearbetad statistik från SCB.
- 51 Statistik Försäkringskassan.
- 52 *Statistik om Stockholm, Sociala förhållanden. Ohälsotal i Stockholm 2011.* Stockholms stad.
- 53 *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19.
- 54 *Stockholmsregionen ur ett nytt kompetensperspektiv,* Rapport 2012: 31, Länsstyrelsen 2012.
- 55 *Fakta om företagandet i Stockholm 2012.* Stockholm Business Region.
- 56 *Stockholmsregionen i utveckling. Uppföljning av OECD Territorial Reviews Stockholm.* 2009.
- 57 Tillväxtanalys. Regional statistik.
- 58 *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 59 Statistik från Länsstyrelsen.

-
- 60 *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19.
- 61 Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 62 *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19.
- 63 Enkät till 30 000 små och medelstora företag. Cirka 20 000 svarade varav 1700 i Stockholms län. Genomfördes av Nutek 2002, 2005 och 2008. Av Tillväxtverket 2011.
- 64 *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 65 Bolagetsverket 2013.
- 66 *Att stödja utan att styra.* Tillväxtverket 2012. Kvalitetssäkrad av Coompanion.
- 67 *Arbetsintegrerande sociala företag i Sverige.* Tillväxtverket 2012. Kvalitetssäkrad av Coompanion.
- 68 *Cities of opportunities.* PwC and Partnership for New York City 2012. I rapporten rankas 27 världsstäder inom tio områden.
- 69 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 70 *Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen 2010 (RUF5).* Länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms läns landsting 2010.
- 71 *Ibid.*
- 72 *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete.* Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 73 *Stockholmskonjunkturen – Trender och tendenser i Stockholm stad och län kvartal 1 2012* www.stockholmsbusinessregion.se 2013-03-18.
- 74 Eurostaat/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.
- 75 *En GPS för Stockholmsregionens innovationssystem.* Rapport 2012:24 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 76 *Innovationsstödjande aktörer i Stockholmsregionen* Rapport 2012:9 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 77 *En GPS för Stockholmsregionens innovationssystem.* Rapport 2012:24 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 78 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011. För närvarande introducerar VINNOVA genom Coompanion, Almi och IUC Sverige *innovationscheckar* i syfte att öka samverkan mellan små och medelstora företag och universitet och högskolor, forskningsinstitut etc.. Det handlar om 25 checkar å 100 tkr till företag i Stockholmsregionen under 2012-2014. <http://www.vinnova.se/sv/Var-verksamhet/Innovativa-SMF/Innovationscheckar1/>
- 79 *Ibid.*
- 80 *OECD Territorial Reviews Stockholm, Sverige.* OECD Territorial Development Policy Committee 2006.
- 81 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 82 Eurostaat/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.
- 83 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 84 Statistik från Statistiska centralbyrån.

-
- 85 *Jämställd Tillväxt i Stockholms län*. Rapport 2013:2 Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 86 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 87 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 88 *OECD Territorial Reviews Stockholm, Sverige*. OECD Territorial Development Policy Committee 2006.
- 89 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 90 USPTO/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.
- 91 SCB/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.
- 92 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 93 SCB/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.
- 94 *OECD Territorial Reviews Stockholm, Sverige*. OECD Territorial Development Policy Committee 2006.
- 95 *Stockholmsregionen i utveckling – Uppföljning av OECD Territorial Reviews Stockholm*. Stockholms Läns Landsting 2010.
- 96 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 97 *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. 2011. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 98 *Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2010-2021*. Rapport 2010:10. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 99 *Regional inriktning för transportsystemets utveckling i Stockholms län*. 2012. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 100 *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFSS) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- 101 *Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2010-2021*. Rapport 2010:10. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 102 *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFSS) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- 103 *Regional inriktning för transportsystemets utveckling i Stockholms län*. 2012. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 104 *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. 2011. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 105 Svenskt Vatten, VASS, med reservation för fel i uppgifter från enskilda kommuner. Robust och klimatsäkrad dricksvattenförsörjning i Stockholms län. VAS-rådets rapport.
- 106 *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. 2011. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 107 *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 108 *Den svenska järnvägen – om orsakerna och kostnaderna för bristfälligt politik*. SEKO.
- 109 *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFSS) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- 110 *Infrastruktur och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 111 *Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen 2010*. Länsstyrelsen i Stockholm 2010.
- 112 Uppföljning av RUFSS 2010.

-
- 113 Tillgänglighet är ett mått på möjligheten att ta sig lätt och snabbt till olika destinationer. Kombination av direkt tillgänglighet (flyglinjer direkt till och från Stockholm) och indirekt tillgänglighet (möjlighet att nå Stockholm via andra flygplatser/knytpunkter (hubbar)). Det är inte bara antalet destinationer som spelar roll; även frekvensen på avgångar och förbindelse till hubbar är av betydelse. Tillgängligheten påverkas alltså positivt av att regionen har så många direkta internationella linjer som möjligt – främst till hubbar – som flygs med hög frekvens. Indexet beräknas som ett mått på genomsnittlig kvalitet av resan (den samlade restiden, härunder antal mellanlandningar) gånger frekvensen av avgångar per vecka. Den direkta linjen är snabbast, och har därför hög kvalitet, men avgår inte speciellt ofta. Alternativt kan man nå Bangkok via Amsterdam där frekvensen är högre, men kvaliteten är lägre då den samlade restiden är längre. Tillgänglighetsindexet mäter alltså hur snabbt och lätt resenärer kan komma till och från Arlanda från olika destinationer.
- 114 *Stockholms internationella tillgänglighet, Satsa 2 samverkan för effektivt transportsystem i Stockholmsregionen*. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 115 *Ibid.*
- 116 *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 117 *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. 2011. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 118 *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFSS) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- 119 *Jämställd Tillväxt i Stockholms län*. Rapport 2013:2 Länsstyrelsen i Stockholms län.
- 120 *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011*. Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 121 *Bostäder i andra hand – en översikt* Rapport 2013:4, Länsstyrelsen i Stockholms län 2013.
- 122 *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011*. Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 123 *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 124 *Regional bedömning av behovet av nya bostäder i Stockholmsregionen fram till 2030*. Stockholms läns landsting, TMR 2012.
- 125 *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 126 http://www.statistikomstockholm.se/attachments/article/39/S_2012_04.pdf.
- 127 *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt ii Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 128 *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011*. Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 129 *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 130 *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011*. Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012
- 131 *Ibid.*
- 132 *Regionala skillnader i boendeförhållanden 1999-2005*. Rapport 3:2010 Regionplanekontoret, Stockholms läns landsting 2010.
- 133 *Bostäder i andra hand – en översikt* Rapport 2013:4 Länsstyrelsen i Stockholms län 2013.

-
- 134 *Flykting i Stockholms län, så gick det sedan...*Rapport 2011:20, Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- 135 *Ibid.*
- 136 *OECD Territorial Reviews, Stockholm, Sweden.* OECD Territorial Development Policy Committee 2006.
- 137 *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011.* Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 138 www.maklarstatistik.se.
- 139 *The Economist, House-price Index 2012-08-18.*
- 140 *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen.* Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 141 *Stockholmsregionens energiframtid 2010-2050, vägen till minskad klimatpåverkan.* Slutrapport Energistudien för Stockholmsregionen.
- 142 *Klimat- och energistrategi för Stockholms län,* Länsstyrelsen i Stockholms län 2013.
- 143 *Bruttoenergianvändningen omfattar slutanvändningen av energi, samt förluster för distribution och produktion.*
- 144 *Stockholmsregionens energiframtid 2010-2050, vägen till minskad klimatpåverkan.* Slutrapport Energistudien för Stockholmsregionen.
- 145 Uppföljning av Stockholms läns klimatmål, läget 2010. Sweco.
- 146 Statistik från Tillväxtanalys. En nationell analys av socioekonomiska förutsättningar, obalanser och flaskhalsar som underlag till analysdelen i Partnerskapsöverenskommelse.
- 147 Ny lag sedan 1 januari 2011.
- 148 *Full fart framåt utan växthusgaser – Färdplan 2050 Stockholms län.* Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- 149 <http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/rus/Sv/nationell-emissionsdatabas/Pages/default.aspx>.
- 150 *Fakta om SL och länet. 2011.*
- 151 Uppföljning av Stockholms läns klimatmål, läget 2010. Sweco.
- 152 *Stockholmsregionens energiframtid 2010-2050, vägen till minskad klimatpåverkan.* Slutrapport Energistudien för Stockholmsregionen.
- 153 Naturvårdsverket.
- 154 SLB analys, PM 2013-02-21.
- 155 PM 2013-02-08 Dnr 2013:86, riksdagens utredningstjänst.
- 156 Luftkvalitet i Stockholms och Uppsala län, 2011, Stockholms och Uppsala läns luftvårdsförbund.
- 157 SCB:s miljöräkenskaper.
- 158 *Fakta om företagande i Stockholm 2012.* Stockholm Business Region.
- 159 *Sustainable Business Hub. Företag inom miljötekniksektorn 2007-2011.* Strandberg J, Bergfors L., Forskamp U. och E. Lindblom – IVL samt Knutsson H. Nakamura A. och Brundin J. VINNOVA ANALYS VA 2013:06.

Länsstyrelsens rapportserie

Utkomna rapporter under 2013

1. Ägardirektiv i allmännyttan – vad har ändrats sedan nya lagen trädde i kraft?, avdelningen för social utveckling
2. Jämställd tillväxt i Stockholms län – handlingsplan för 2012–2014, avdelningen för tillväxt
3. Socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer – en kartläggning i Stockholms län 2012, avdelningen för tillväxt
4. Bostäder i andra hand – en översikt, avdelningen för social utveckling
5. Förmedlingens möjligheter – några framtidsperspektiv på uppdragsarkeologi, avdelningen för miljö
6. Här bor de ensamkommande flyktingbarnen – En kartläggning i Stockholms län 2012, avdelningen för tillväxt
7. Bostadsmarknadsenkäten: Stockholms län 2013, avdelningen för samhällsbyggnad
8. Klimat- och energistrategi för Stockholms län, avdelningen för miljö
9. Kartläggning av bredband och IT-infrastruktur i Stockholms läns landsbygd, enheten för lantbruksfrågor
10. Analys av utvecklingstendenser i Stockholmsregionen – strukturfonderna 2014-2020, avdelningen för tillväxt

”

Länsstyrelsen arbetar för att Stockholmsregionen ska vara attraktiv att leva, studera, arbeta och utveckla företag i.

Kontakt

För mer information kontakta
avdelningen för tillväxt
Du hittar rapporten på vår webbplats
www.lansstyrelsen.se/stockholm

Adress

Länsstyrelsen i Stockholms län
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm
Tfn: 08-785 40 00